

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГРЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ**

Практикум

з синтаксису новогрецької мови

для студентів III - IV курсів ОКР „Бакалавр”

спеціальності «Переклад»

Частина 2

ББК 81.2Гря73

УДК81.14'06'367(076)

Практикум з синтаксису новогрецької мови для студентів III - IV курсів ОКР „Бакалавр” спеціальності «Переклад». Частина 2 / Укл. Пічахчи О.В. – Маріуполь: МДУ, 2018. – 68 с.

Практикум з синтаксису новогрецької мови призначений для студентів спеціальності «Переклад», а також для студентів філологічних спеціальностей, які вивчають новогрецьку мову як першу чи другу іноземну. Він містить комплекс граматико-синтаксичних вправ та основні теоретичні засади щодо синтаксису складного речення та особливостей вживання розділових знаків у новогрецькій мові.

Рецензенти:

Короткова Ю.М., доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти МДУ

Кіор Ю.А., кандидат філологічних наук, доцент кафедри грецької філології та перекладу МДУ

Затверджено на засіданні кафедри грецької філології та перекладу,
протокол № 13 від 15.05.2018

Затверджено на засіданні вченої ради факультету грецької філології та перекладу,
протокол № 10 від 24.05.2018

© Маріуполь, 2018

© Пічахчи О.В.

ЗМІСТ

Вступ	5
СПОЛУЧЕННЯ РЕЧЕНЬ. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ.	6
ВПРАВИ	7
СКЛАДНОСУРЯДНИЙ ЗВ'ЯЗОК	10
Єднання речень за допомогою єднальних сполучників	10
Єднання речень за допомогою протиставних сполучників	12
Єднання речень за допомогою розділових сполучників	12
Єднання речень за допомогою наслідкових сполучників	13
ВПРАВИ	13
СКЛАДНОПІДРЯДНИЙ ЗВ'ЯЗОК	16
ВПРАВИ	17
ПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ ІМЕННИКОВОГО ТИПУ	20
Означальні речення	20
Інфінітивні речення	21
З'ясувальні речення	22
Відносні іменникового типу	22
Непрямі запитання	23
ВПРАВИ	25
ПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ ПРИСЛІВНИКОВОГО ТИПУ	33
Підрядні речення мети	33
Пояснювальні речення	33
Підрядні речення наслідку дії	33
ВПРАВИ	34
ПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ ПРИСЛІВНИКОВОГО ТИПУ	37
Підрядні речення часу	37
Підрядні речення умови	37
Підрядні допустові речення	38
ВПРАВИ	38
ПІДРЯДНІ ВІДНОСНІ РЕЧЕННЯ ІМЕННИКОВОГО ТА ПРИСЛІВНИКОВОГО ТИПУ	41
ВПРАВИ	44
ПРЯМА ТА НЕПРЯМА МОВА	47
ВПРАВИ	49
ЗНАКИ ПУНКТУАЦІЇ	53
ВПРАВИ	56
СХЕМИ	61

Περιεχόμενα

Βετυπ	5
Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΓΕΝΙΚΑ	6
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	7
Η ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ	10
Σύνδεση προτάσεων με συμπλεκτικούς συνδέσμους	10
Σύνδεση προτάσεων με αντιθετικούς συνδέσμους	12
Σύνδεση προτάσεων με διαχωριστικούς συνδέσμους	12
Σύνδεση προτάσεων με συμπερασματικούς συνδέσμους	13
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	13
Η ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ	16
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	17
ΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	20
Ειδικές προτάσεις	20
Βουλευτικές προτάσεις	21
Ενδοιαστικές προτάσεις	22
Αναφορικές ονοματικές προτάσεις	22
Πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις	23
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	25
ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	33
Τελικές προτάσεις	33
Αιτιολογικές προτάσεις	33
Συμπερασματικές (ή αποτελεσματικές) προτάσεις	33
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	34
ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	37
Χρονικές προτάσεις	37
Υποθετικές προτάσεις	37
Εναντιωματικές προτάσεις	38
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	38
ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ (ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ)	41
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	44
ΕΥΘΥΣ ΚΑΙ ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ	47
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	49
Η ΣΤΙΞΗ ΚΑΙ ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ	53
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	56
ΣΧΗΜΑΤΑ	61

ВСТУП

Даний практикум призначений для студентів 3 – 4 курсів, які вивчають новогрецьку мову як першу чи другу іноземну. Курс викладання новогрецької мови є комунікативно спрямованим і зорієнтованим передусім на формування у студентів умінь і навичок вільно, комунікативно виправдано користуватися засобами мови в усіх видах мовленнєвої діяльності.

У розв'язанні першочергового завдання мовної освіти важливе місце належить синтаксису сучасної мови взагалі та грецької сучасної мови зокрема, оскільки він є організуючим центром граматики, в якому найповніше виявляється функціональна значущість мовних одиниць та їх участь у досягненні комунікативної мети. Відповідно, студент повинен володіти знаннями про закономірності сполучуваності слів і побудови речень, про виражальні можливості різних синтаксичних структур та вміннями користуватися ними у різних мовленнєвих ситуаціях.

Основною практичною метою практикуму є опанування синтаксичною будовою новогрецької мови, що передбачає оволодіння базовими знаннями з граматики, вмінням розпізнавати та застосовувати на практиці граматичні та синтаксичні структури.

Методика вивчення синтаксису, що представлена в даному практикумі, побудована на засадах системно-описового підходу та на закріпленні теоретичного матеріалу відповідними практичними вправами.

У посібнику представлено комплекс вправ з новогрецької мови, які спрямовані на засвоєння особливостей побудови складного речення у новогрецькій мові, їх структури, видів тощо. Також він містить ряд завдань на засвоєння сполучникового і безсполучникового зв'язку у складному реченні, видів підрядних речень, вживання прямої та непрямої мови, особливостей вживання знаків пунктуації. Представлені вправи також сприяють розширенню словникового запасу студентів.

Вибір тематики зумовлений вимогами навчальної програми підготовки студентів 3 та 4 курсів. У другій частині представлено теоретичний матеріал та надаються практичні завдання з синтаксису складного речення. Допоміжним матеріалом є таблиці та схеми.

Засвоєння студентами курсу новогрецької мови здійснюється у процесі аудиторних занять та самостійної роботи. Саме тому вправи можуть бути використані як завдання для самостійної роботи, а теоретичні положення мають на меті допомогти студентам самостійно опанувати відповідним розділом курсу грецької мови.

Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΓΕΝΙΚΑ

Μια περίοδος ή ημιπερίοδος λόγου αποτελείται από προτάσεις κυρίες και δευτερεύουσες.

- **Κυρία** είναι η πρόταση που εκφράζει ένα πλήρες και ολοκληρωμένο νόημα και μπορεί να υπάρξει μόνη της στο λόγο, η **ανεξάρτητη** δηλαδή πρόταση.
- **Δευτερεύουσα** είναι η πρόταση που εξαρτάται από μια άλλη και δεν μπορεί να σταθεί μόνη της στο λόγο, η **εξαρτημένη** δηλαδή πρόταση.

Όταν θέλουμε να εκφράσουμε ένα απλό νόημα, μας αρκεί **μία** μόνο κύρια πρόταση. Όταν όμως θέλουμε να εκφράσουμε ένα σύνθετο νόημα, έχουμε ανάγκη όχι μόνο από μία αλλά από δυο ή περισσότερες προτάσεις. Οι προτάσεις αυτές μπορούν να συνδυαστούν μεταξύ τους ως εξής:

- Κύριες + κύριες
- Κύριες + δευτερεύουσες
- Κύριες + δευτερεύουσες + δευτερεύουσες

Υπάρχουν τρεις τρόποι με τους οποίους οι προτάσεις παρουσιάζονται στο λόγο:

- α) ασύνδετο σχήμα·
- β) παρατακτική σύνδεση·
- γ) υποτακτική σύνδεση.

A. Ασύνδετο σχήμα

Στο ασύνδετο σχήμα, είτε μεταξύ κύριων προτάσεων είτε μεταξύ δευτερευουσών, οι προτάσεις μπαίνουν η μία κοντά στην άλλη **χωρίς** σύνδεσμο.

Π.χ. — *Ο Καπιτάνιος τέντωνε την αλυσίδα, τσίτωνε τα αφτιά του, γύριζε γουστόζικα το κεφάλι του στο πλάι.*

— *Ήθελα να μιλήσω, να κλάψω, να τον παρακαλέσω.*

B. Παρατακτική σύνδεση

Στην παρατακτική ή κατά παράταξη σύνδεση οι προτάσεις είναι **ισοδύναμες**, όμοιες μεταξύ τους. Συνδέονται, δηλαδή, κύρια πρόταση με κύρια πρόταση, ή δευτερεύουσα πρόταση με

δευτερεύουσα πρόταση του ίδιου είδους:

- **Κύρια πρόταση + κύρια πρόταση**

Π.χ. — *Διαβάζει και γράφει με προσοχή.*

- **Δευτερεύουσα πρόταση + ίδια δευτερεύουσα πρόταση**

Π.χ. — *Συνέχισε να φωνάζει και να κλαίει.*

Η σύνδεση αυτή γίνεται με τους **παρατακτικούς συνδέσμους** (συμπλεκτικούς, αντιθετικούς, διαζευκτικούς, συμπερασματικούς).

Γ. Υποτακτική σύνδεση

Στην υποτακτική ή καθ' υπόταξη σύνδεση έχουμε συνδυασμό μιας κύριας πρότασης με μια δευτερεύουσα, όπου η δευτερεύουσα υποτάσσεται στην κύρια, είναι δηλαδή εξαρτημένη.

- **Κύρια πρόταση + δευτερεύουσα πρόταση**

Π.χ. — *Φαίνεται ότι θα βρέξει.*

Επίσης, στην υποτακτική σύνδεση είναι δυνατόν μια δευτερεύουσα πρόταση να υποτάσσεται σε μια άλλη δευτερεύουσα, η οποία με τη σειρά της εξαρτάται από την κύρια πρόταση της περιόδου.

- **Κύρια πρόταση + δευτερεύουσα πρόταση + δευτερεύουσα πρόταση**

Π.χ. — *Πιστεύει ότι θα τα καταφέρει, εάν προσπαθήσει.*

Η σύνδεση αυτή γίνεται με τους **υποτακτικούς συνδέσμους** (ειδικούς, χρονικούς, αιτιολογικούς, ενδοιαστικούς-διστακτικούς, τελικούς, αποτελεσματικούς, υποθετικούς, εναντιωματικούς), με το **μόριο «να»**, με τις **αναφορικές αντωνυμίες** και τα **αναφορικά επιρρήματα**, και με τις **ερωτηματικές αντωνυμίες** και τα **ερωτηματικά επιρρήματα**.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να προσδιορίσετε τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται οι προτάσεις στα παρακάτω παραδείγματα (παράταξη, υπόταξη, ασύνδετο σχήμα), επισημαίνοντας και το είδος των συνδέσμων.

α) Γύρισε και μας κοίταξε.

β) Επισκέφθηκε το μέρος όπου έπαιζε μικρός.

γ) Ήρθε όταν λείπαμε, αλλά έφυγε γρήγορα.

δ) Με τον καιρό θα μάθει να υπομένει και να ξεπερνά τις δυσκολίες.

ε) Ο λοχίας έσκυψε επάνω του, τον γύρισε ανάσκελα, του άνοιξε τα μάτια.

στ) Δεν ακούς τις συμβουλές μου· επομένως, τι άλλο θέλεις από μένα;

- ζ) Ήταν ένα σπίτι παλιό, αλλά είχε έναν πολύ περιποιημένο κήπο.
- η) Θέλει να φύγει για σπουδές στο εξωτερικό και να μείνει εκεί μόνιμα.
- θ) Είτε έρθεις είτε δεν έρθεις, δε θα αλλάξουν τα πράγματα.
- ι) Επειδή ήταν άρρωστος, βρισκόταν σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση.

2. Στις παρακάτω φράσεις, να αναγνωρίσετε τις προτάσεις (κυρίες ή δευτερεύουσες) και το είδος σύνδεσης τους.

- α) Μου φάνηκε πως τον είδα.
- β) Αύριο τα μαγαζιά θα κλείσουν και θα ανοίξουν σε δεκαπέντε μέρες.
- γ) Θέλω να σε βοηθήσω.
- δ) Τον είδα, του μίλησα, του εξήγησα το πρόβλημα μου.
- ε) Το κακό ήρθε τόσο ξαφνικά, που όλοι τους τα έχασαν και δεν ήξεραν τι να κάνουν.
- στ) Με ρώτησαν ποιο από τα δυο χρώματα προτιμούσα.
- ζ) Στο δρόμο έκλαιγαν, γελούσαν και ούρλιαζαν από χαρά.
- η) Του θύμιζε τον πατέρα του, αλλά δεν ήταν αυτός.

3. Στο κείμενο που ακολουθεί άλλες προτάσεις μπαίνουν η μία δίπλα στην άλλη χωρίς σύνδεσμο (ασύνδετο σχήμα), άλλες συνδέονται παρατακτικά και άλλες συνδέονται υποτακτικά. Να βρείτε το είδος της σύνδεσης.

Μεγάλωσα με τη γιαγιά μου στο Μάλι. Όταν ήμουν ακόμη κοριτσάκι, μια γυναίκα ήρθε στο σπίτι και ζήτησε να με πάρει στο Παρίσι, για να προσέχω τα παιδιά της. Είπε στη γιαγιά μου πως θα μ' έβαζε στο σχολείο να μάθω γαλλικά. Μα στο Παρίσι δεν πήγα ποτέ στο σχολείο. Δούλευα. Ολημερίς σκούπιζα το σπίτι, μαγείρευα, πρόσεχα τα παιδιά, έπλενα και τάιζα το μωρό. Δούλευα από τις επτά το πρωί μέχρι τις έντεκα τη νύχτα. Η κυρά μου δεν έκανε τίποτα. Στα οκτώ της χρόνια η Σέμπα έγινε δούλα. Την έδερναν, την κλείδωναν, τη βασάνιζαν. Το μαρτύριό της πήρε τέλος, όταν κάποιοι γείτονες το κατάλαβαν και κάλεσαν την αστυνομία. Ήταν πια είκοσι ενός χρόνων.

Η ιστορία της Σέμπα θα ήταν συγκλονιστική, αν ήταν μοναδική. Όμως υπάρχουν άλλες δύο χιλιάδες σαν αυτήν σήμερα στο Παρίσι. Σε 27 εκατομμύρια υπολογίζονται οι σύγχρονοι δούλοι σε όλον τον κόσμο.

από εφημερίδα

4. Να συνδέσετε παρατακτικά ή υποτακτικά τις προτάσεις που σας δίνονται, σημειώνοντας δίπλα το είδος της σύνδεσης.

- α) Διάβασα πολύ _____ δεν έγραψα καλά.
β) Λυπάμαι _____ σε στενοχώρησα.
γ) Ήταν τόσο μεγάλη η χαρά του _____ έφυγε χοροπηδώντας.
δ) Θέλεις _____ του μιλήσω εγώ _____ προτιμάς _____ του μιλήσεις ο ίδιος;
ε) Έσκυψε πάνω του _____ του ψιθύρισε κάπ στο αυτί.
στ) _____ μπες μέσα _____ βγες έξω.
ζ) Υποσχέθηκε _____ θα με βοηθήσει.
η) Τα είπα αυτά _____ με δοκιμάσει.
θ) Θέλουν _____ δεν μπορούν _____ λησμονήσουν.
ι) Νιώθω μεγάλη συγκλίση, _____ πηγαίνω στο χωριό.

5. Επιλέξτε από το πλαίσιο και συμπληρώστε τις παρακάτω προτάσεις. Φροντίστε να χρησιμοποιήσετε έναν κατάλληλο σύνδεσμο και να κρατήσετε το είδος της σύνδεσης που σημειώνεται στη δεξιά στήλη.

- α) Αγαπά τον αδελφό της _____ . παρατακτική
β) Ποτέ δεν ήταν φίλοι μας _____ . παρατακτική
γ) Ομολόγησε _____ . υποτακτική
δ) Πόνεσα πολύ _____ . παρατακτική
ε) Τον είχε κυριεύσει ο φόβος _____ . υποτακτική
στ) Πήγαινε γρήγορα σπίτι _____ . παρατακτική
ζ) Είμαι βέβαιος για την επιτυχία μου _____ . υποτακτική
όλα έρθουν βολικά	θα γίνουν ποτέ τους
συχνά μαλώνει μαζί του	φέρε μου όλα τα σύνεργα
είναι υπαίτιος για το ατύχημα	τον μαρτύρησε ο φίλος του
δεν είπα τίποτε	

Η ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ

Όπως είδαμε προηγουμένως, η παρατακτική σύνδεση των προτάσεων γίνεται με τους εξής παρατακτικούς συνδέσμους:

- **συμπλεκτικούς:** *και (κι), ούτε, μήτε, ουδέ, μηδέ.*

Π.χ. — *Στάθηκε και κοιτούσε.*

- **αντιθετικούς:** *αλλά, μα, παρά, όμως, ωστόσο, μόνο.*

Π.χ. — *Επισκεφθήκαμε το ιατρείο τον, αλλά απουσίαζε.*

- **διαχωριστικούς ή διαζευκτικούς:** *ή, είτε.*

Π.χ. — *Όλη την ημέρα φωνάζει ή κοιμάται.*

- **συμπερασματικούς:** *επομένως, λοιπόν, άρα, ώστε.*

Π.χ. — *Δε φέρθηκε σωστά, επομένως θα υποστεί τις συνέπειες.*

Ο σύνδεσμος «*ώστε*» συνδέει παρατακτικά μόνο όταν βρίσκεται μετά από ισχυρή στίξη (τελεία, άνω τελεία, ερωτηματικό, θαυμαστικό). Στις υπόλοιπες περιπτώσεις συνδέει υποτακτικά (δευτερεύουσα συμπερασματική πρόταση).

1. Σύνδεση προτάσεων με συμπλεκτικούς συνδέσμους

Οι συμπλεκτικοί σύνδεσμοι συνδέουν τις προτάσεις:

α) **Καταφατικά**, χωρίς δηλαδή να υπάρχει άρνηση στις προτάσεις. Γίνεται με το σύνδεσμο «*και*».

Π.χ. — *Όλοι οι μαθητές μιλούσαν και γελούσαν.*

— *Πλησίασε και στάθηκε δίπλα μου.*

β) **Αποφατικά**, με άρνηση δηλαδή και στις δύο προτάσεις ή μόνο στη μία. Γίνεται με τους συνδέσμους: *δε(ν)... και δε(ν), ούτε... ούτε κτλ.* (σε προτάσεις κρίσεως), *μη(ν)... και μη(ν), μήτε να... μήτε να κτλ.* (σε προτάσεις επιθυμίας).

Π.χ. — *Δεν τον συμπαθεί και δεν αποζητά την παρέα του.*

— *Ούτε ήξερε ούτε ήθελε να μάθει.*

— *Μήτε να τον δω μήτε να τον ακούσω.*

Ο σύνδεσμος «*και*»

Ο σύνδεσμος «*και*» έχει ποικίλες σημασίες. Συγκεκριμένα:

➤ **Παρατακτικός «*και*»**

Συνδέει προτάσεις που έχουν μεταξύ τους τις ακόλουθες σχέσεις:

α) Χρόνου

- για πράξεις σύγχρονες (*και- συγχρόνως*).
- για πράξεις που η μια γίνεται έπειτα από την άλλη (*και= και έπειτα*).

Π.χ. — Πληροφορήθηκε το αποτέλεσμα του αγώνα **και** αποχώρησε.

β) Αιτίας-αποτελέσματος

Η μια πρόταση δείχνει την αιτία και η άλλη το αποτέλεσμα.

Π.χ. — Είναι εγωιστής **και** δεν ακούει κανέναν.

— Ο τραυματισμός ήταν επιπόλαιος **και** δε μεταφέρθηκε στο νοσοκομείο.

γ) Αντίθεσης

Δείχνει αντίθεση ανάμεσα στις δύο προτάσεις (*και= αλλά*).

Π.χ. — Ζητά πολλά **και** δίνει λίγα.

— Έφτασε μέχρι την πηγή **και** δεν ήπιε νερό.

δ) Συμφωνίας (*και — και έτσι, με αυτό τον όρο*)

Π.χ. — Ενημέρωσε με εγκαίρως **και** θα σε εξυπηρετήσω.

— Ζητήστε βοήθεια **και** θα σας δοθεί.

➤ **Μεταβατικός «και»**

Μπαίνει στην αρχή μιας περιόδου απλά και μόνο για να γίνει μετάβαση του λόγου από τα προηγούμενα στα επόμενα.

Π.χ. — Η καταστροφή των δασών από πυρκαγιές είναι πολύ παλιό φαινόμενο. **Και** ο αφανισμός αυτός δυστυχώς συνεχίζεται.

➤ **Επιδοτικός «και»** (ο «και» που σημαίνει «ακόμα και»)

Π.χ. — Θα έδινε **και** τη ζωή του για να τον σώσει.

➤ **Ο σύνδεσμος «και» κάποτε ισοδυναμεί με:**

- υποτακτικό σύνδεσμο:

α) ειδικό Π.χ. Λες **και** όλος ο κόσμος του ανήκει. (= Νομίζεις ότι...)

β) διστακτικό Π.χ. Μην κάνετε κάποια απερισκεψία **και** τιμωρηθούμε.

γ) αιτιολογικό Π.χ. Ελάτε **και** δεν έχουμε καιρό για χάσιμο.

δ) χρονικό Π.χ. Εμφανίστηκε ξαφνικά **και** τον ψάχναμε.

ε) τελικό Π.χ. Προχωράμε **και** τους συναντάμε εκεί.

στ) αποτελεσματικό Π.χ. Με έκανε **κι** έσκασα από το κακό μου.

- το βουλητικό μόριο «να»

Π.χ. — Ο αδερφός μου μετά τη θεραπεία μπορεί **και** κινείται (= μπορεί να κινείται) πλέον μόνος του.

- αναφορική αντωνυμία

Π.χ. — Υπήρχαν πολλοί σεισμοπαθείς **και** δεν είχαν (= **οι οποίοι** δεν είχαν) πού να πάνε.

2. Σύνδεση προτάσεων με αντιθετικούς συνδέσμους

Παρατακτικοί αντιθετικοί σύνδεσμοι ή άλλες λέξεις, σύνολα λέξεων ή επιρρήματα που χρησιμοποιούνται ως αντιθετικοί σύνδεσμοι είναι: *αλλά, όμως, παρά, μόνο, ωστόσο, εντούτοις, μάλιστα, έπειτα, μολαταύτα, μα, εξάλλου.*

Οι υπόλοιποι αντιθετικοί σύνδεσμοι (*ενώ, αν και, μολονότι*) χρησιμοποιούνται στην υποτακτική σύνδεση, εισάγουν δηλαδή δευτερεύουσες εναντιωματικές προτάσεις.

- Μερικοί από τους παρατακτικούς αντιθετικούς συνδέσμους (*ωστόσο, έπειτα, μολαταύτα, εντούτοις κ.ά.*) συνδέουν κατά κανόνα μόνο περιόδους ή ημιπεριόδους, όπως και ο «*όμως*».

Π.χ. — Άργησε πολύ να επιστρέψει στη σκοπιά. **Ωστόσο**, δεν κατάλαβε κανένας τίποτα.

— Ήταν καλός άνθρωπος και βοηθούσε τους άλλους. **Κανείς όμως** δεν επδίωκε την παρέα του.

- Οι αντιθετικοί σύνδεσμοι μπαίνουν στην αρχή της πρότασης. Μερικοί όμως (*ωστόσο, εντούτοις, μάλιστα, μολαταύτα, έπειτα*) μπορούν να μπουν όχι μόνο στην αρχή, αλλά και ύστερα από μία ή περισσότερες λέξεις της πρότασης, ή ακόμα και στο τέλος της.

Π.χ. — Συνάντησε τον ύποπτο. **Μολαταύτα** δεν τον αναγνώρισε.

— Συνάντησε τον ύποπτο. Δεν τον αναγνώρισε **μολαταύτα**.

➤ Είδη αντιθετικής σύνδεσης

Η αντιθετική σύνδεση διακρίνεται σε:

α) απλή

Π.χ. — Προσπάθησα πολύ, **αλλά** δεν τα κατάφερα.

β) επιδοτική (όταν η δεύτερη πρόταση προσθέτει κάτι πιο έντονο από την πρώτη)

Π.χ. — **Όχι** μόνο δε μας ενημέρωσαν, **αλλά** εξαφανίστηκαν κιόλας.

— **Όχι** μόνο δε διάβασε την εξεταστέα ύλη, **αλλά** δεν ενδιαφέρθηκε ούτε να την πληροφορηθεί.

3. Σύνδεση προτάσεων με διαχωριστικούς συνδέσμους

- Οι διαχωριστικοί σύνδεσμοι (*ή, είτε*) συνδέουν δύο ή περισσότερες προτάσεις. Όταν οι προτάσεις είναι **δύο**, ο διαχωριστικός σύνδεσμος **ή** μπαίνει συνήθως μόνο μία φορά, ενώ ο **είτε** σχεδόν πάντοτε δύο φορές.

Π.χ. — Κάθε καλοκαίρι πήγαινε κατασκήνωση ή επισκεπτόταν τη γιαγιά τον στο χωριό.

— Δεν απάντησε στην άσκηση, είτε γιατί δεν την κατάλαβε είτε γιατί δεν είχε διαβάσει.

- Ο σύνδεσμος **ή** μπαίνει δύο φορές για έμφαση. Π.χ. — *Η θα μον πεις τι έγινε ή θα τιμωρηθείς.*
- Όταν οι προτάσεις είναι περισσότερες από **δύο**, τότε ο διαχωριστικός σύνδεσμος μπαίνει συνήθως μπροστά από κάθε πρόταση ή κάποτε μόνο στην τελευταία.

Π.χ. — *Τα μικρά παιδιά όλη μέρα ή τρέχουν ή παίζουν ή γελούν ή φωνάζουν.*

— *Τα μικρά παιδιά όλη μέρα τρέχουν, παίζουν, γελούν ή φωνάζουν.*

- Μερικές φορές αντί για διαχωριστικούς συνδέσμους έχουμε τύπους του ρήματος «θέλω» (θες - θες, θέλεις - θέλεις, θέλετε - θέλετε κ.ά.).

Π.χ. — **Θέλεις** έφταιγα εγώ, **θέλεις** έφταιγε εκείνος, τελικά δεν καταφέραμε να συνεννοηθούμε.

- Οι διαχωριστικοί σύνδεσμοι πολλές φορές **παραλείπονται**, όταν οι δύο προτάσεις είναι αντίθετες μεταξύ τους και ο λόγος είναι ζωηρός.

Π.χ. — *Έχεις δεν έχεις χρήματα, πρέπει να πληρώσεις.*

— *Έρχεται, φεύγει, κανείς δεν ασχολείται μαζί του.*

4. Συνδεση προτάσεων με συμπερασματικούς συνδέσμους

Συμπερασματικοί (ή αποτελεσματικοί) σύνδεσμοι είναι οι: *λοιπόν, ώστε, άρα, επομένως*. Ως συμπερασματικοί σύνδεσμοι όμως χρησιμοποιούνται και: τα επιρρήματα *τόρα, τότε, έπειτα, ύστερα*, το εμπρόθετο *γ'αυτο* κ.ά.

Οι συμπερασματικοί σύνδεσμοι συνδέουν κανονικά δύο κύριες προτάσεις που έχουν νοηματική σχέση μεταξύ τους, αλλά χωρίζονται με τελεία ή άνω τελεία· μπαίνουν στην αρχή της δεύτερης πρότασης. Μόνο ο σύνδεσμος *λοιπόν* μπαίνει όχι μόνο στην αρχή αλλά και ύστερα από μια ή και περισσότερες λέξεις, ή κάποτε και στο τέλος μιας πρότασης.

Π.χ. — *Είναι φανερό ότι δεν τα κατάφερε. **Λοιπόν**, τι θα κάνουμε;*

— *Δεν τον άκουγε κανείς· αποφάσισε **λοιπόν** να χαμηλώσει την ένταση της μουσικής.*

— *Άρριο φεύγουμε για Ρόδο· θα συναντηθούμε εκεί **λοιπόν**.*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Στις παρακάτω φράσεις, να βρείτε τους παρατακτικούς συνδέσμους και να επισημάνετε το είδος τους.

α) Μόνο αυτός δεν παίζει και δε χαίρεται.

β) Κάτι θα έπαθε και έφυγε γρήγορα.

- γ) Ούτε μιλούσε ούτε κοίταζε κανέναν.
- δ) Ελάτε μαζί μας, αλλά δε θα μιλήσετε καθόλου.
- ε) Τους είδαν μαζί χθες το βράδυ. Ώστε συμφιλιώθηκαν;
- στ) Δεν έβρισκα κανένα μεταφορικό μέσο για να επιστρέψω· έκανα λοιπόν κουράγιο και ξεκίνησα με τα πόδια.
- ζ) Ή θα με κοιτάξεις ή θα στέκεσαι αμίλητος όλη μέρα.
- η) Δεν έδωσε καμιά εξήγηση για το φέρσιμο του, είτε γιατί φοβόταν είτε γιατί δεν ήξερε τι να πει.

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο σύνδεσμο, σημειώνοντας το είδος της σύνδεσης.

- α) Διάβασα πολύ _____ δεν πέρασα στις εξετάσεις.
- β) Νομίζω _____ τον αδίκησες πολύ.
- γ) Φοβόταν _____ θυμώσουν μαζί του.
- δ) Κάθε φορά σκαρφίζεται ένα σωρό δικαιολογίες _____ δεν έρχεται στις συναντήσεις.
- ε) Να τον δω από μακριά _____ να τον ακούσω μόνο· αυτό μου φτάνει.
- στ) Νιώθω πολύ συγκινημένος απόψε· έφτασε _____ η μεγάλη στιγμή του αποχωρισμού.
- ζ) Τον απείλησε με τιμωρία, _____ δεν υπήρξε αποτέλεσμα.
- η) _____ το θέλεις _____ όχι, είναι αδερφός σου.
- θ) Ποτέ δεν ήταν φίλος μου _____ θα γίνει.
- ι) Αγαπά τους γονείς της, _____ μαλώνει συχνά μαζί τους.

3. α) Να γράψετε δυο προτάσεις με συμπλεκτική καταφατική σύνδεση και δυο με αποφατική συμπλεκτική σύνδεση.

β) Να γράψετε δυο προτάσεις με αντιθετική σύνδεση.

γ) Να γράψετε δυο προτάσεις με διαζευκτική σύνδεση.

δ) Να γράψετε δυο προτάσεις με συμπερασματική σύνδεση.

4. Στο κείμενο που ακολουθεί να βρείτε τους παρατακτικούς και τους υποτακτικούς συνδέσμους.

Μια μορφή λοιπόν παιδικής εργασίας είναι η μαθητική. Το συνεχές, επίπονο και επίμονο διάβασμα του μαθητή, για να ανεβεί τα σκαλοπάτια της προόδου. Δεν υπάρχει επιτυχημένος άνθρωπος στη ζωή, είτε είναι επιστήμονας είτε είναι εργάτης, που να μην έχει εργαστεί σκληρά. Επομένως, εμείς οι νέοι, που ξεκινάμε τη ζωή με όνειρα και ενθουσιασμό να αλλάξουμε τον κόσμο, πρέπει να

ασκήσουμε το μαθητικό μας «επάγγελμα» με ευσυνειδησία και υπομονή, αλλά και με ορμητικότητα και ενθουσιασμό.

5. Ποια σημασία έχει ο «και» στις παρακάτω προτάσεις; Με ποιο σύνδεσμο ισοδυναμεί;

- α) Ακούω τον κόσμο **και** διαμαρτύρεται για την κατάσταση που επικρατεί.
- β) Βρήκα ένα αυτοκίνητο **και** έφτασα γρηγορότερα από όλους.
- γ) Άφησέ τον να ηρεμήσει **και** τα λέτε αργότερα.
- δ) Σε αφήνω **και** μιλάς τόση ώρα, χωρίς να καταλαβαίνω το γιατί.
- ε) Τρέξε **και** θα χάσουμε το τρένο.
- στ) Ήθελα να έρθω **και** δεν τα κατάφερα.
- ζ) Προτιμά να κάθεται **και** να ακούει μουσική.
- η) Να ξεφύγει από τον κίνδυνο **και** δε θα τον ξαναμαλώσω.

6. Να σημειώσετε το αντίστοιχο γράμμα δίπλα στην πρόταση ανάλογα με το αν την θεωρείτε πρόταση σωστή (Σ) ή λανθασμένη (Λ).

- α) Εκεί έμειναν επτά ημέρες· και ήρθε ο υπεύθυνος της ομάδας την τρίτη μέρα. (παρατακτική σύνδεση)
- β) Ο προσωπάρχης δε δέχτηκε την αντιπροσωπεία των υπαλλήλων, αλλά τους έδιωξε. (υποτακτική σύνδεση)
- γ) Ο μαθητής είπε ότι δεν είχε δει κανένα φίλο του στον προαύλιο χώρο του σχολείου. (υποτακτική σύνδεση)
- δ) Θεξ έφταιγα εγώ, θεξ έφταιγε εκείνος, στο τέλος δεν τα καταφέραμε. (ασύνδετο σχήμα)
- ε) Όχι μόνο δε με βοήθησε, αλλά και με κινήγησε. (υποτακτική σύνδεση)
- στ) Δε ζητά τίποτε άλλο, παρά να την αφήσουν να δει το παιδί της. (παρατακτική σύνδεση)
- ζ) Δε δέχτηκε τη συγγνώμη μου. Ωστε είναι ακόμα θυμωμένος; (υποτακτική σύνδεση)
- η) Δε θυμώνει ποτέ. Έπειτα, πώς να μη θαυμάζεις έναν τέτοιο άνθρωπο; (παρατακτική σύνδεση)

Η ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Είδαμε στην προηγούμενη ενότητα ότι, όταν θέλουμε να εκφράσουμε ένα απλό νόημα, μας αρκεί **μία** μόνο κύρια πρόταση. Συνήθως, όμως, εκφράζουμε ένα σύνθετο νόημα, και γι' αυτό χρησιμοποιούμε περισσότερες προτάσεις, κύριες και δευτερεύουσες. Η σύνδεση ανάμεσα σε μια κύρια και μια δευτερεύουσα πρόταση ονομάζεται **υποτακτική**. Με την υποτακτική σύνδεση η δευτερεύουσα πρόταση υποτάσσεται (εξαρτάται) σε μια κύρια ή σε μια άλλη δευτερεύουσα πρόταση και συμπληρώνει, προσδιορίζει το νόημα των προτάσεων αυτών. Έτσι, έχουμε:

- **Κύρια + δευτερεύουσα**

Π.χ. — Νομίζω ότι φοβάσαι.

Κ Δ

- **Κύρια + δευτερεύουσα + δευτερεύουσα → (διαδοχική υπόταξη)**

Π.χ. — Νομίζω ότι φοβάσαι μήπως αποτύχεις.

Κ Δ1 Δ2

Η υποτακτική σύνδεση γίνεται με:

- α) **τους υποτακτικούς συνδέσμους** (ότι, πως, να, ενώ, όταν κ.ά.).
- β) **συνδεσμικές εκφράσεις** (την ώρα που, τη στιγμή που κ.ά.).
- γ) **αναφορικές αντωνυμίες ή αναφορικά επιρρήματα** (όποιος, που, όποτε κ.ά.).
- δ) **ερωτηματικές αντωνυμίες ή ερωτηματικά επιρρήματα** (ποιος, τι, πού, πώς κ.ά.).

Προσοχή: Οι υποτακτικοί σύνδεσμοι, οι συνδεσμικές εκφράσεις, οι αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα, καθώς και οι ερωτηματικές αντωνυμίες και επιρρήματα **εισάγουν** τις δευτερεύουσες προτάσεις, ενώ οι παρατακτικοί σύνδεσμοι **συνδέουν** τις προτάσεις.

ΤΥΠΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Οι δευτερεύουσες προτάσεις χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	
Ονοματικές	Επιρρηματικές
1. Ειδικές	1. Χρονικές
2. Βουλευτικές	2. Αιτιολογικές
3. Ενδοιαστικές	3. Τελικές
4. Πλάγιες ερωτηματικές	4. Υποθετικές
5. Αναφορικές ονοματικές	5. Εναντιωματικές - Παραχωρητικές
	6. Αποτελεσματικές (Συμπερασματικές)
	7. Αναφορικές επιρρηματικές

➤ Ονοματικές προτάσεις

Ονοματικές προτάσεις χαρακτηρίζονται οι δευτερεύουσες προτάσεις οι οποίες χρησιμοποιούνται όπως και τα ονόματα, δηλαδή αυτές που ο συντακτικός τους ρόλος είναι ίδιος με αυτόν των ονομάτων. Λειτουργούν ως:

α) αντικείμενο του ρήματος της κύριας ή μιας άλλης δευτερεύουσας πρότασης.

Π.χ. — *Λέει ότι είμαι εγωιστής.*

— *Ρωτάει πώς τα καταφέρνεις.*

β) υποκείμενο σε απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις.

Π.χ. — *Φαίνεται ότι υπάρχει κίνδυνος.*

— *Είναι σίγουρο ότι θα πετύχεις.*

γ) ονοματικός προσδιορισμός (επεξήγηση κτλ.).

Π.χ. — *Ένα μόνο να ξέρεις, ότι θα σε στηρίξω πάντα.*

— *Η φήμη ότι εγκαταστάθηκε στην Κρήτη αποδείχθηκε ψεύτικη.*

➤ Επιρρηματικές προτάσεις

Επιρρηματικές προτάσεις χαρακτηρίζονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που Χρησιμοποιούνται όπως οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί και εκφράζουν διάφορες επιρρηματικές έννοιες, όπως χρόνο, αιτία, σκοπό, υπόθεση, εναντίωση, συμπέρασμα.

Π.χ.— *Όταν παίζει, χαίρεται. (χρόνο)*

— *Αυπάμαι πολύ, γιατί σου έδειξα εμπιστοσύνη. (αιτία)*

— *Ο άνθρωπος αθλείται, για να διατηρείται σε καλή φυσική κατάσταση. (σκοπό)*

— *Εάν θέλεις, έλα μαζί μου. (υπόθεση)*

— *Αν και είμαι κουρασμένη, θα σε βοηθήσω. (εναντίωση)*

— *Είναι τόσο θυμωμένος, ώστε τρέμει ολόκληρος. (συμπέρασμα)*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Στο κείμενο που ακολουθεί να υπογραμμίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις, να αναφέρετε αν είναι ονοματικές ή επιρρηματικές και να συμπληρώσετε τον πίνακα.

Έρευνα για το «λάθος» ζητούν Γερμανία - Ιταλία

Πλήρεις εξηγήσεις για το βομβαρδισμό της κινέζικης πρεσβείας στο Βελιγράδι ζητούν η Γερμανία και η Ιταλία, φέρνοντας σε ακόμα πιο δύσκολη θέση τη Συμμαχία και τις ΗΠΑ, που είναι σε πλήρη σύγχυση από το λάθος, το οποίο δεν μπορούν να εντοπίσουν και να

ΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

A. Ειδικές προτάσεις

Ειδικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που **εισάγονται** με τους **ειδικούς συνδέσμους** (*ότι, πως, που*) ή, αν εκφράζουν κάποια αμφιβολία, **με το μόριο να** και συμπληρώνουν το ρήμα της κυρίας πρότασης ή άλλους όρους μιας πρότασης.

Οι ειδικές προτάσεις χρησιμοποιούνται ως:

• **αντικείμενο**

— όταν εξαρτώνται **από ρήματα** λεκτικά (*λέγω*), δοξαστικά (*νομίζω*), γνωστικά (*γνωρίζω*), αισθητικά (*αισθάνομαι*), καθώς και από **περιφράσεις** με παρόμοια σημασία (*έχω τη γνώμη, είμαι σίγουρος κ.ά.*).

Π.χ. — *Είπε ότι τον συγχώρεσε.*

— *Έχω τη γνώμη πως δε φέρθηκες έντιμα.*

— *Δε θυμάμαι να σε έχω ξαναδεί στα μέρη μας.*

— *Αισθάνθηκε ότι ήταν ανεπιθύμητος στην παρέα.*

• **υποκείμενο**

— όταν εξαρτώνται **από απρόσωπα ρήματα** που έχουν συγγενική σημασία με τα λεκτικά, τα δοξαστικά κ.ά. ρήματα, όπως: *διαδίδεται, φαίνεται, θεωρείται κ.ά.*, ή **απρόσωπες εκφράσεις**, όπως: *είναι βέβαιο, είναι σίγουρο, είναι γνωστό κ.ά.*

Π.χ. — *Λέγεται ότι είναι πολύ καλός επιστήμονας.*

— *Είναι σίγουρο ότι θα βρέξει.*

• **επεξήγηση**

— όταν εξαρτώνται **από ουσιαστικά** που έχουν συγγενική σημασία με τα λεκτικά, τα δοξαστικά κ.ά. ρήματα, όπως: *φήμη, διάδοση, βεβαιότητα κ.ά.*

Π.χ. — *Υπήρξε μια δυσάρεστη είδηση, ότι δεν κατάφερε να περάσει τις εξετάσεις με επιτυχία.*

— όταν εξαρτώνται **από δεικτικές ή αόριστες αντωνυμίες ουδετέρου γένους**, όπως *αυτό, εκείνο, ένα κτλ.*

Π.χ. — *Αυτό με ανησυχούσε, ότι δεν ξεπέρασε το θάνατο του πατέρα της.*

• **κατηγορούμενο (σπάνια)**

— όταν εξαρτώνται από **συνδετικά ρήματα**, όπως: *είμαι, φαίνομαι κ.ά.*

Π.χ. — *Οι κατηγορούμενοι φαίνονται ότι λένε ανακρίβειες.*

➤ **Παρατηρήσεις:**

α) Όταν η ειδική πρόταση είναι αντικείμενο ή υποκείμενο, δε χωρίζεται με κόμμα χωρίζεται

όμως όταν είναι επεξήγηση.

β) Οι ειδικές προτάσεις έχουν άρνηση «δε(ν)».

B. Βουλητικές προτάσεις

Βουλητικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με το μόριο «να» και συμπληρώνουν την έννοια ενός ρήματος ή ενός άλλου όρου μιας πρότασης. Ονομάζονται «βουλητικές» από το ρήμα **βούλομαι** που σημαίνει «θέλω».

Οι βουλητικές προτάσεις χρησιμοποιούνται ως:

• αντικείμενο

- όταν εξαρτώνται από ρήματα που σημαίνουν: *θέλω, μπορώ, επιθυμώ, προτρέπω, εμποδίζω, αναγκάζομαι* κ.ά., καθώς και από **περιφράσεις** με παρόμοια σημασία: *έχω ανάγκη, έχω σκοπό, είμαι πρόθυμος* κ.ά.

Π.χ. — *Θέλω να συναντηθούμε.*

— *Αναγκάστηκε να μείνει σιωπηλός.*

— *Είναι πρόθυμη να επανορθώσει.*

• υποκείμενο

— όταν εξαρτώνται από **απρόσωπα ρήματα** ή **απρόσωπες εκφράσεις** όπως: *πρέπει, απαγορεύεται, επιτρέπεται, μπορεί, γίνεται, είναι δυνατόν, είναι ανάγκη, είναι ώρα, είναι καλύτερα* κ.ά.

Π.χ.— *Πρέπει να προσέχεις.*

— *Απαγορεύεται να μιλάτε μεταξύ σας.*

— *Είναι ανάγκη να συμφωνήσουμε.*

— *Είναι καλύτερα να δουλέψουμε μόνοι μας.*

• επεξήγηση

— όταν εξαρτώνται από **ουσιαστικά** ή **αντωνυμίες** (δεικτικές ή αόριστες ουδετέρου γένους).

Π.χ. — *Αυτό επιθυμούσε πιο πολύ, να πάρει εκπαιδευτική άδεια.*

— *Ηταν παράλογη η απαίτηση του να κερδίσει το βραβείο.*

• προσδιορισμός

α) όταν εξαρτώνται από **ουσιαστικά** ή **επίθετα** συγγενικής σημασίας με τα ρήματα *θέλω, μπορώ* κτλ., όπως: *πόθος, ανάγκη, έτοιμος, πρόθυμος* κτλ.

Π.χ. — *Η ανάγκη να γίνει αποδεκτός από την παρέα τον οδήγησε σε βεβιασμένες ενέργειες.*

— *Ηταν πρόθυμοι να βοηθήσουν, εάν χρειαζόταν.*

β) μετά από τις **προθέσεις αντί, δίχως, χωρίς, ίσαμε** και τις **προθέσεις από, με, σε μαζί με το άρθρο το** (π.χ. *από το, με το, στο*) μαζί με τις οποίες δηλώνουν διάφορες **επιρρηματικές**

σχέσεις.

Π.χ. — *Με το να μην ακούς κανέναν βρίσκεσαι σε δύσκολη θέση.*

— *Ήταν ικανότατος στο να πείθει τον κόσμο.*

➤ **Παρατηρήσεις:**

α) Όταν η βουλητική πρόταση είναι αντικείμενο ή υποκείμενο, δε χωρίζεται με κόμμα· χωρίζεται όμως όταν είναι επεξήγηση.

β) Οι βουλητικές προτάσεις έχουν άρνηση «μη(ν)».

Γ. Ενδοιαστικές προτάσεις

Ενδοιαστικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με τους διστακτικούς συνδέσμους **μη(ν)**, **μήπως** και φανερώνουν κάποιο φόβο (ενδοιασμό) ή ανησυχία μήπως γίνει κάτι δυσάρεστο ή μήπως δε γίνει κάτι το επιθυμητό.

Οι ενδοιαστικές προτάσεις χρησιμοποιούνται ως:

• **αντικείμενο**

— όταν εξαρτώνται **από ρήματα** ή **από περιφράσεις** που σημαίνουν **φόβο** ή **ανησυχία**, όπως: *φοβάμαι, ανησυχώ, τρέμω, έχω ανησυχία, έχω υποψία* κτλ.

Π.χ. — *Φοβάμαι μήπως αποτύχω.*

— *Ανησυχώ μήπως δεν έρθει στην ώρα τον.*

— *Έχει μόνιμο φόβο μήπως ξαναγίνουν τα ίδια.*

• **επεξήγηση**

— όταν εξαρτώνται **από ουσιαστικά** με συγγενική σημασία με τα ρήματα *φοβάμαι, προσέχω, ανησυχώ* κ.ά., όπως: *φόβος, αγωνία, ανησυχία* κ.ά., ή από **αντωνυμίες δεικτικές** ή **αόριστες** συνήθως **ουδετέρου γένους**, όπως: *αυτό, εκείνο, ένα* κ.ά.

Π.χ.— *Ένα μόνο τον τρομάζει, μήπως χρειαστεί να καταθέσει.*

— *Κάθε χρόνο είχε την ίδια αγωνία, μήπως δεν είναι καλά τα αποτελέσματα των ιατρικών εξετάσεων.*

• **υποκείμενο**

— όταν το **ρήμα** από το οποίο εξαρτάται λειτουργεί σαν **απρόσωπο**.

Π.χ. — *Με ανησυχεί μήπως δε φτάσει στον προορισμό του.*

➤ **Παρατήρηση:** Όταν η ενδοιαστική πρόταση είναι αντικείμενο ή υποκείμενο, δε χωρίζεται με κόμμα· χωρίζεται όμως όταν είναι επεξήγηση.

Δ. Αναφορικές ονομαστικές προτάσεις

Αναφορικές ονομαστικές λέγονται οι αναφορικές προτάσεις οι οποίες εισάγονται με αναφορικές

αντωνυμίες και λειτουργούν όπως τα ονόματα (δηλαδή ως υποκείμενα, αντικείμενα, κατηγορούμενα, ομοιόπρωτοι ή ετερόπρωτοι προσδιορισμοί στο ρήμα ή σε όρους της πρότασης από την οποία εξαρτώνται).

Χρησιμοποιούνται ως:

- **υποκείμενο**

Π.χ. — *Όποιος θέλει ας έρθει.*

- **αντικείμενο**

Π.χ. — *Βοηθούσε μόνο όποιον ήθελε.*

- **κατηγορούμενο**

Π.χ. — *Στις μέρες μας είσαι ό, τι δηλώσεις.*

- **ομοιόπρωτος προσδιορισμός**

Π.χ.— *Τακτοποίησαν τα πράγματα που αγόρασαν για το νέο σπίτι.* (επιθετικός προσδιορισμός)
— *Ο Όλυμπος, που είναι το ψηλότερο βουνό της Ελλάδας, ήταν η κατοικία των θεών, σύμφωνα με τη μυθολογία.* (παράθεση)

— *Συνέβη τελικά το χειρότερο, ό,τι είχες προβλέψει.* (επεξήγηση)

- **ετερόπρωτος προσδιορισμός**

Π.χ. — *Σέβεται τη γνώμη όποιον έχει εμπειρία.* (γενική κτητική)

➤ **Παρατήρηση:** Συχνά, πολλές από τις ονοματικές αναφορικές προτάσεις περιέχουν μια επιρρηματική έννοια και δηλώνουν, όπως και οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί, αιτία, σκοπό, αποτέλεσμα, προϋπόθεση, εναντίωση.

Π.χ. — *Εκτιμώ ιδιαίτερα τους ανθρώπους που με βοήθησαν* (= επειδή με βοήθησαν - αιτία).

— *Όποιος το επιθυμεί ας το κάνει* (= αν το επιθυμεί - υπόθεση).

Ε. Πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις

Πλάγιες ερωτηματικές ή πλάγιες ερωτήσεις λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με **ερωτηματικές αντωνυμίες** (*ποιος, πόσος* κ.ά.), με **ερωτηματικά επιρρήματα** (*πού, πότε, πώς*), καθώς και με **συνδέσμους** (*γιατί, αν, μήπως* κ.ά.). Οι προτάσεις αυτές εμπεριέχουν ερώτηση και εξαρτώνται από **ρήματα** που δηλώνουν **ερώτηση, απορία, αμφιβολία, γνώση, αίσθηση** κ.ά., ή από **φράσεις** με παρόμοια σημασία, όπως: *ρωτώ, απορώ, γνωρίζω, βλέπω, είμαι βέβαιος, δεν έχω ιδέα* κ.ά.

➤ **Οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις** αντιστοιχούν σε ευθείες ερωτήσεις και διακρίνονται σε:

ΠΛΑΓΙΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ερωτήσεις ολικής άγνοιας

Ερωτήσεις μερικής άγνοιας

1. Ερωτήσεις που δηλώνουν **ολική άγνοια**, δηλαδή ζητείται βεβαίωση ή άρνηση **όλου** του περιεχομένου της πρότασης και η απάντηση σε αυτές είναι ένα «**ναι**» ή ένα «**όχι**» ή άλλες λέξεις με παρόμοια σημασία, όπως *βέβαια, φυσικά, ασφαλώς* κ.ά.

Π.χ.— **Ευθεία ερώτηση:** *Θα έρθετε στην εκδρομή; Ναι ή Όχι ή Ασφαλώς* κ.ά.

— **Πλάγια ερώτηση:** *Με ρώτησε αν θα έρθουμε στην εκδρομή. Ναι ή Όχι ή Ασφαλώς* κ.ά.

2. Ερωτήσεις που δηλώνουν **μερική άγνοια**, δηλαδή ζητείται βεβαίωση ή άρνηση **ενός μόνο μέρους** του περιεχομένου της ερωτηματικής πρότασης. Οι ερωτήσεις αυτές εισάγονται με ερωτηματική αντωνυμία ή με ερωτηματικό επίρρημα και η απάντηση **δεν** είναι «**ναι**» ή «**όχι**»:

Π.χ. — **Ευθεία ερώτηση:** *Πώς σε λένε;*

— **Πλάγια ερώτηση:** *Με ρώτησε πώς με λένε.*

Οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις χρησιμοποιούνται ως:

• αντικείμενο

— όταν εξαρτώνται από **ρήματα ή φράσεις** που δηλώνουν **απορία, άγνοια, γνώση, αμφιβολία, αίσθηση, σκέψη, εξέταση, προσπάθεια** κ.ά.

Π.χ. — *Με ρώτησαν ποιος είσαι.*

— *Δεν ξέρει τι να κάνει.*

— *Σκέψου πόσο θα μας κοστίσει.*

— *Αμφιβάλλω αν θα τα καταφέρεις.*

— *Δεν είμαι βέβαιος πού πηγαίνουμε.*

• υποκείμενο

— όταν εξαρτώνται από **απρόσωπες εκφράσεις** με συγγενική σημασία με αυτή των παραπάνω ρημάτων (*ρωτώ, αγνωώ*), όπως: *είναι παράξενο, είναι περίεργο, είναι ζήτημα, δεν υπάρχει είδηση, πληροφορία* κ.ά.

Π.χ. — *Είναι παράξενο πώς σκέφτεται.*

— *Δεν υπάρχει πληροφορία πού συνέβη το τραγικό δυστύχημα.*

— *Είναι ζήτημα αν θα μας ξαναεπισκεφτούν.*

• επεξήγηση

— όταν εξαρτώνται από **ουσιαστικά** όπως *ερώτηση, απορία, σκέψη* κ.ά., ή από **αντωνυμίες δεικτικές ή αόριστες ουδετέρου γένους**, όπως *αυτό, ένα, κάτι* κ.ά.

Π.χ. — *Στην απορία μου αυτή, τότε θα συναντηθούμε, κανείς δεν απάντησε.*

— Ένα μόνο δεν κατάλαβα, πού γνωριστήκατε.

➤ **Παρατηρήσεις:**

α) Οι ερωτήσεις (ευθείες ή πλάγιες) ολικής άγνοιας μπορεί να είναι **διμελείς**, δηλαδή να αποτελούνται από δύο ερωτηματικές προτάσεις που συνδέονται με το διαχωριστικό σύνδεσμο **ή**.

Π.χ. — **Ευθεία ερώτηση:** *Τελικά απάντησες ή απέφυγες την ερώτηση του;*

— **Πλάγια ερώτηση:** *Δεν ξέρω αν τα κατάφερε ή απέτυχε να φτάσει στον προορισμό του.*

β) Οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις δε χωρίζονται με κόμμα όταν είναι υποκείμενα ή αντικείμενα· χωρίζονται όμως όταν είναι επεξηγήσεις.

γ) **Προσοχή:** Δεν πρέπει να ξεχνάμε τη διαφορά ανάμεσα στα:

πού: ερωτηματικό επίρρημα → ερωτηματική πρόταση.

που: αναφορικό επίρρημα → αναφορική πρόταση (συνήθως), ή αιτιολογική, ή ειδική κ.ά.

πώς: ερωτηματικό επίρρημα → ερωτηματική πρόταση.

πως: ειδικός σύνδεσμος → ειδική πρόταση.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

A. ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Να επισημάνετε τις ειδικές προτάσεις και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

α) Πίστευε ότι θα τα κατάφερνε.

β) Όλοι παραδέχονταν πως ήταν όμορφος και ευγενικός.

γ) Εγώ δεν το αγνοώ αυτό, ότι εσείς οργίζεστε εναντίον μου.

δ) Είναι ψέμα ότι αυτός άρχισε τον καβγά.

ε) Έχω τη γνώμη πως θα πει την αλήθεια.

στ) Οι ηλικιωμένοι αισθάνονται ότι είναι αδύναμοι.

ζ) Διαδίδεται ότι θα πάμε εκδρομή.

η) Πήρα μια ευχάριστη είδηση, ότι η μητέρα μου θα γίνει καλά.

θ) Ένα μόνο με πονούσε, πως ήμουν ακόμα μικρός.

ι) Πιστεύω να μην έμαθε τίποτα ο πατέρας.

ια) Φαίνεται πως όλες οι προσπάθειες απέτυχαν.

ιβ) Το λάθος ήταν ότι δε με πίστεψε.

- ιγ) Δε βλέπεις που ο πατέρας σου δεν μπορεί να κοιμηθεί;
- ιδ) Λες και δεν ήμουν κι εγώ νέος!
- ιε) Δε θυμάμαι να ξανάγινε κάτι τέτοιο.

2. Να μετατρέψετε σε δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις τις λέξεις ή φράσεις που είναι γραμμένες με έντονα στοιχεία, κάνοντας όποιες αλλαγές θεωρείτε απαραίτητες, και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Δεν αναλογίζεται τις συνέπειες των πράξεων του.
- β) Θεωρώ τη συμπεριφορά σου απρεπή.
- γ) Αντιλαμβάνονται τη δυσκολία της επιχείρησης.
- δ) Κανείς δεν αμφισβητεί τις προθέσεις σου.
- ε) Όλο το απόγευμα φαίνονταν λυπημένοι.
- στ) Από τα λόγια σου αποδεικνύεται η σοβαρότητα της κατάστασης.
- ζ) Ένα πράγμα φαινόταν πλέον, το μίσος του για εκείνον.
- η) Τα παιδιά συναισθάνθηκαν τη δύσκολη θέση του καθηγητή.

B. ΒΟΥΛΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Να επισημάνετε τις βουλητικές προτάσεις και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Ευχόμουν να έφευγε αμέσως.
- β) Αρνείται να συμβιβαστεί.
- γ) Είναι επείγον να τηλεφωνήσετε στο σπίτι σας.
- δ) Η επιθυμία του να ταξιδεύει είναι μεγάλη.
- ε) Απαγορεύεται να εισέρχεστε.
- στ) Είναι ανάγκη να έρθεις αμέσως.
- ζ) Θέλουμε να προοδεύεις.
- η) Δεν πρέπει να διστάζεις τόσο.
- θ) Εγώ θα ήθελα να άνοιγε η γη και να με κατάπινε.
- ι) Το θεώρησε προσβολή, να έρθει ένας ξένος και να τον μαλώσει.
- ια) Τον έπιασε μεγάλος πόθος να δει την πατρίδα του.
- ιβ) Με το να φωνάζεις όλη την ώρα δεν πετυχαίνεις τίποτα.

2. Να μετατρέψετε σε δευτερεύουσες βουλητικές προτάσεις τις λέξεις ή φράσεις που είναι

γραμμένες με έντονα στοιχεία, κάνοντας όποιες αλλαγές θεωρείτε απαραίτητες, και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Επιβάλλεται η ανακάλυψη των ενόχων.
- β) Επιθυμούσε μια συνάντηση μαζί τους.
- γ) Οι γονείς ονειρεύονται την ευτυχία των παιδιών τους.
- δ) Αρνείται τη συμμετοχή του στην ομάδα.
- ε) Απαγορεύεται η ρίψη αντικειμένων, καθώς υπάρχει κίνδυνος πυρκαγιάς.
- στ) Πιστεύω στην επιτυχία σου.
- ζ) Η κυβ'ρνηση υποσχέθηκε την αποστολή οικονομικής βοήθειας.
- η) Απαγορεύτηκε η έναρξη των αγωνισμάτων στίβου.

Γ. ΕΝΔΟΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Να επισημάνετε τις ενδοιαστικές προτάσεις και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Ανησυχώ μήπως δεν προλάβω το αεροπλάνο.
- β) Φοβούνται μην αστοχήσουν.
- γ) Ένα μόνο τον τρώμαζε στη μάχη, μην πιαστεί αιχμάλωτος.
- δ) Φοβάμαι μήπως δεν προλάβω να ζητήσω συγγνώμη.
- ε) Πρόσεξε μη με απογοητεύσεις.
- στ) Κάθε χρόνο είχε την ίδια ανησυχία, μη δεν πάρει εκπαιδευτική άδεια.
- ζ) Κοίταξε μην του πεις ψέματα, γιατί θα το καταλάβει αμέσως.
- η) Αυτή την ανησυχία δεν μπόρεσα να ξεπεράσω, μήπως αρνηθεί να με δει.
- θ) Τρέμω μήπως με παρακολουθούν.
- ι) Πάρε τα μέτρα σου μην τυχόν και δε βρούμε εισιτήριο.
- ια) Εκείνο με φόβιζε περισσότερο, μήπως δε θυμηθώ το όνομα του.
- ιβ) Με έπιανε τρόμος μήπως φανερώσει το πρόβλημα μας.
- ιγ) Με ανησυχεί πολύ μήπως παρασυρθεί από τους άλλους.

2. Να μετατρέψετε σε ενδοιαστικές προτάσεις τις λέξεις ή φράσεις που είναι γραμμένες με έντονα στοιχεία, κάνοντας όποιες αλλαγές θεωρείτε απαραίτητες, και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Φοβάται τις αρρώστιες.
- β) Ανησυχεί για το αποτέλεσμα των εξετάσεων.

- γ) Τον βασανίζει ένας μεγάλος φόβος για την ασφάλεια του παιδιού.
- δ) Πρόσεχε πολύ τις κλοπές.
- ε) Προσέχετε την κακή συμπεριφορά.

A. ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Να επισημάνετε τις αναφορικές ονοματικές προτάσεις και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Στην εποχή μας είσαι ό,τι δηλώσεις.
- β) Μην κάνεις ό,τι δεν πρέπει.
- γ) Εκείνος που μας κοιτάζει είναι ο καθηγητής μου.
- δ) Όποιος θέλει ας γράφει.
- ε) Όσοι χώρεσαν μπήκαν στο αυτοκίνητο.
- στ) Η βιβλιοθήκη μας είναι ό,τι καλύτερο έχουμε.
- ζ) Θα δεχόμουν οποιαδήποτε δικαιολογία μου έλεγες.
- η) Οι άνθρωποι δε γνώριζαν την πολιτική τέχνη, της οποίας μέρος είναι η πολεμική.
- θ) Ο Γιώργος, που ήταν ο καλύτερος μου φίλος, σπούδασε γιατρός.
- ι) Ο Θανάσης είναι που δε συμμετείχε στην προσπάθεια.
- ια) Πιστεύω ότι αυτό ήταν το καλύτερο, ό,τι μας συμβούλευσες εσύ.
- ιβ) Πάρε την εργασία όποιου θέλεις και μελέτησε την.

2. Να αντικαταστήσετε τις λέξεις που είναι γραμμένες με έντονα στοιχεία με ονοματικές αναφορικές προτάσεις.

- α) Θα τιμηθούν **οι νικητές** του αγώνα.
- β) Ο **υπεύθυνος** ασφαλείας του γηπέδου είναι γνωστός μας.
- γ) Βρέθηκε το αυτοκίνητο **του φύλακα** της τράπεζας.
- δ) Ακούσαμε όλοι **τους ισχυρισμούς** του και δεν πιστέψαμε λέξη.
- ε) Με το σεισμό κινδύνευαν να καταρρεύσουν και τα διπλανά κτίρια.
- στ) **Οι ασυνείδητοι** επισκέπτες του δάσους είναι πολύ επικίνδυνοι.

3. Να επισημάνετε τις αναφορικές προτάσεις και να προσδιορίσετε τι δηλώνει η καθεμιά.

- α) Δώστε μου ό,τι θέλετε.

- β) Ό,τι κι αν κάνεις, το αγνοώ.
- γ) Να είχαμε ένα σκύλο, που να μας φυλάει τον κήπο.
- δ) Ούτε ο αδερφός μου, που ήταν καλός μαθητής, πήγε καλά στις εξετάσεις.
- ε) Δεν είσαι δικαιολογημένος που δεν ήρθες στην ώρα σου.
- στ) Θυμώνει τόσο εύκολα, που μονίμως χάνει την ψυχραιμία του.

Ε. ΠΛΑΠΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να επισημάνετε τις πλάγιες ερωτήσεις και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Οι αστυνομικοί ρώτησαν το παιδί αν ξέρει κάτι.
- β) Ένα πράγμα με απασχολεί, πώς θα περάσουμε όμορφα.
- γ) Μελετούν αν υπάρχει κίνδυνος πυρκαγιάς.
- δ) Εξέτασαν αν ο Γιώργος μπήκε στο αεροπλάνο.
- ε) Αυτό δεν ήξεραν, πότε θα συναντηθούν.
- στ) Με ρώτησαν πού έκρυπα τα αποδεικτικά στοιχεία.
- ζ) Αναρωτιόταν γιατί είχε τόσο επιθετική συμπεριφορά.
- η) Ποτέ δεν κατάλαβα πώς τα κατάφερε να ξεφύγει.
- θ) Αμφιβάλλω αν θα πετύχει το πείραμα.
- ι) Θέλω να ξέρω ποιος σε οδήγησε εδώ.
- ια) Καταλαβαίνετε πόσο δύσκολη είναι η θέση μου.
- ιβ) Δε σκέφτεται ποιες θα είναι οι συνέπειες της πράξης του.
- ιγ) Στο ερώτημα ποιος προκάλεσε τον καβγά δε βρέθηκε απάντηση.
- ιδ) Το τι έγινε δεν μπορώ να πω.
- ιε) Σε ρώτησε γιατί τον κατηγορήσες;

2. Στα παραπάνω παραδείγματα, να βρείτε ποιες ερωτήσεις είναι ολικής άγνοιας και ποιες μερικής άγνοιας.

3. Να μετατρέψετε τις παρακάτω ευθείες ερωτήσεις σε πλάγιες, αφού τις εξαρτήσετε από ρήμα της προτίμησης σας.

- α) Πού πηγαίνετε;
- β) Γιατί είστε στενοχωρημένοι;
- γ) Ποια σημασία έχει αυτό;

- δ) Ποιος σου είπε κάτι τέτοιο;
- ε) Να φύγω ή να μείνω;
- στ) Μήπως είδατε το διευθυντή;
- ζ) Θα φτάσουμε άραγε εγκαίρως;
- η) Πότε θα δούμε τον αγώνα;
- θ) Θα γίνει η παράσταση;
- ι) Τι προτιμάτε να κάνουμε;

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Στα παρακάτω αποσπάσματα, να επισημάνετε τις ονοματικές προτάσεις και να προσδιορίσετε το συντακτικό τους ρόλο.

Στο σταθμό Λαρίσης αρχίσαμε να ψάχνουμε πού πρέπει να δηλώσουμε τις αποσκευές μου. Ήταν μια τέτοια αναμπουμπούλα εκεί, που δεν ήξερες ούτε από ποια πόρτα πρέπει να μπεις ούτε ποιος είναι ο αρμόδιος. Εκεί συνάντησα το Στελλάκη και τον Ιατρόπονλο...

Φίλησα πάλι και πάλι γρήγορα τους δικούς μου και προχώρησα πίσω από τα κάγκελα του σταθμού, που θα χωρίζανε όσους φεύγουν από εκείνους που μένουν. Η μεγάλη μας σκοτούρα ήταν να βρούμε ένα κάπως καλό διαμέρισμα στο σιδηρόδρομο, γιατί ακόμα ήμαστε και δεν ήμαστε αξιωματικοί και φοβόμαστε μήπως μας φέρουν αντιρρήσεις.

Βρήκαμε καλό διαμέρισμα... κάθισα πολλή πολλή ώρα στο παράθυρο. Τ' αγαπητά πρόσωπα, ύστερα το πλήθος, ύστερα ο σταθμός άρχισαν να μακραίνουν, να χάνονται. Ήμουν βέβαιος πως δε θα ξαναγύριζα. Μα είχα και μια παρηγοριά, πως φεύγω εγώ, πως φεύγουμε, όσοι φεύγουμε, για να 'ναι ήσυχοι τουλάχιστον αυτοί... Από μακριά κοίταζα σιγά σιγά να μικραίνουν και να χάνονται σε μιαν αχλή τα δυο πιο χαρακτηριστικά σημεία της Αθήνας: ο Λυκαβηττός και η Ακρόπολη. Κι έλεγα, ήμουν βέβαιος, πως τους δίνω κι αυτώνών τον τελευταίο χαιρετισμό.

2. Στις περιόδους που ακολουθούν να βρείτε τις δευτερεύουσες προτάσεις και να τις διακρίνετε σε ονοματικές και επιρρηματικές.

- α) Οι αποσκευές όσων ήρθαν με το λεωφορείο των 12:00 είναι κιόλας έτοιμες.
- β) Όσο δεν είχε επίσημα ανακοινωθεί η απέλαση, ελπίζανε ακόμη.
- γ) Ο Κ. δεν είχε αποφασίσει ακόμα αν θα έμενε στο χωριό ή θα έφευγε.
- δ) Την Κρήτη μπορείς να την επισκεφθείς όποια εποχή σε βολεύει.
- ε) Ενώ οι γιατροί του είπαν να κόψει το κάπνισμα, αυτός καπνίζει σαν φουγάρο.

- στ) Όλα, μέχρι και την τελευταία λεπτομέρεια, εκτελέστηκαν όπως ακριβώς είχαμε συμφωνήσει.
- ζ) Ο Δ., αν και ήταν καλός μαθητής, δεν πήγε καλά στις εξετάσεις.
- η) Όποιος τηλεφωνήσει πες του πως θα επιστρέψω σε λίγες μέρες.
- θ) Συναντήσαμε χθες τον άνθρωπο που διέσχισε την Ανταρκτική.
- ι) Κοίτα μην μάθουν τίποτα οι γονείς σου. Θα έχουν απόλυτο δίκιο αν θυμώσουν.
- ια) Μάλλον δε σκέφτηκες ποιες συνέπειες θα είχε η ενέργεια σου. Τώρα είσαι υποχρεωμένος να τις υποστείς, όσο σοβαρές κι αν είναι.
- ιβ) Ήταν κατασυγκινημένος που έβλεπε επιτέλους την Ακρόπολη.
- ιγ) Πριν ο ήλιος ανατείλει, ο εχθρός ξεκίνησε μια σφοδρή επίθεση.
- ιδ) Οι άνθρωποι δε γνώριζαν την πολιτική τέχνη, μέρος της οποίας είναι η πολεμική.
- ιε) Όπως έτρεχε, ήταν αδύνατον να μην πέσει και να χτυπήσει.

3. Να σημειώσετε το αντίστοιχο γράμμα δίπλα στην πρόταση ανάλογα με το αν την θεωρείτε πρόταση σωστή (Σ) ή λανθασμένη (Λ).

- α) Φαίνεται ότι θα βρέξει. (ειδική, αντικείμενο του «φαίνεται»)
- β) Αναρωτιέμαι τι θέλεις. (πλάγια ερώτηση, αντικείμενο)
- γ) Όποιος βιάζεται σκοντάφτει. (αναφορική, υποκείμενο)
- δ) Είναι πιθανόν να μην το άκουσε. (βουλευτική, υποκείμενο του «είναι πιθανόν»)
- ε) Τον ρώτησε μήπως φοβόταν. (ενδοιαστική)
- στ) Χρειάστηκε να αλλάξουν τα πράγματα. (βουλευτική, αντικείμενο του «χρειάστηκε»)
- ζ) Ρώτησε τον αν θα συμμετάσχει. (υποθετική)
- η) Δεν ξέρω πού θα σε βρω. (αναφορική)
- θ) Είναι δύσκολο να επικοινωνήσουμε. (βουλευτική, υποκείμενο του «είναι δύσκολο»)
- ι) Δεν ξέρω πώς θα φύγω. (πλάγια ερώτηση)

4. Στο κείμενο που ακολουθεί να υπογραμμίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις και να τις χαρακτηρίσετε.

Λέγαμε ότι οι δευτερεύουσες προτάσεις χωρίζονται από τις κύριες με κόμμα. Και το λέγαμε αυτό, όταν εξετάζαμε το κόμμα μέσα στην περίοδο του λόγου. Στην περίοδο του λόγου που έχει δύο, τουλάχιστον, και περισσότερες από δύο προτάσεις. Γιατί, αν θυμάστε, εξετάζαμε το κόμμα μέσα στην περίοδο, αφού είχαμε ολοκληρώσει την εξέτασή του μέσα στην πρόταση.

Και μην ξεχνάτε πώς ορίσαμε τις κύριες και πώς τις δευτερεύουσες προτάσεις. Κύριες είπαμε τις προτάσεις που ολοκληρώνονται και στέκονται από μόνες τους μέσα στο λόγο. Δευτερεύουσες ονομάσαμε τις προτάσεις που, για να ολοκληρώσουν το νόημά τους, έχουν την

ανάγκη να στηριχθούν στην κύρια πρόταση. Γι' αυτό και τις κύριες προτάσεις τις ονομάζουμε ανεξάρτητες, ενώ τις δευτερεύουσες εξαρτημένες.

Χρ. Τσολάκης «Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική»

δευτερεύουσες προτάσεις	είδος

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ: ΤΕΛΙΚΕΣ, ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ, ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ (Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ)

Επιρρηματικές προτάσεις λέγονται αυτές που προσδιορίζουν κυρίως το ρήμα μιας πρότασης ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί.

Ανάλογα με την ιδιαίτερη σημασία τους, χαρακτηρίζονται ως: αιτιολογικές, τελικές, συμπερασματικές (ή αποτελεσματικές), υποθετικές, εναντιωματικές, χρονικές και αναφορικές επιρρηματικές.

Τελικές προτάσεις

- **Δηλώνουν:** σκοπό (δείχνουν σε ποιο σκοπό αποβλέπει αυτό που δηλώνει η πρόταση που προσδιορίζεται).
- **Εισάγονται:** με τους τελικούς συνδέσμους: *για να, να.*
- **Άρνηση:** *μη(ν).*

Π.χ. — *Πήγε να για να φέρει το βιβλίο τον.* (Η πρόταση *να / για να φέρει το βιβλίο τον* δηλώνει για ποιο σκοπό πήγε.)

Παρατήρηση: Οι τελικές προτάσεις που εισάγονται με το *να* δεν πρέπει να συγχέονται με τις βουλητικές. Οι βουλητικές είναι ονοματικές προτάσεις, που συμπληρώνουν την έννοια των ρημάτων *θέλω, μπορώ, προτρέπω, εμποδίζω, πρέπει* κ.ά. Εισάγονται με το βουλητικό *να*, που δεν μπορεί να αντικατασταθεί με το *για να*.

Π.χ. — *Τον προέτρεψε να φύγε.* (βουλητική)

— *Σηκώθηκε για να φύγε.* (τελική)

Αιτιολογικές προτάσεις

- **Δηλώνουν:** αιτία (την αιτία για την οποία γίνεται αυτό που δηλώνει η πρόταση που προσδιορίζεται).
- **Εισάγονται:** με τους αιτιολογικούς συνδέσμους: *γιατί, διότι, επειδή, αφού*, ή με λέξεις και εκφράσεις που χρησιμοποιούνται ως αιτιολογικοί σύνδεσμοι, π.χ. *που* (= επειδή, διότι), *καθώς, μια και, μια που, σαν... που* κ.ά.
- **Άρνηση:** *δε (ν).*

Π.χ. — *Θύμωσε πάρα πολύ, γιατί ήσουν πραγματικά αγενής απέναντι του.*

Συμπερασματικές (ή αποτελεσματικές) προτάσεις

- **Δηλώνουν:** το αποτέλεσμα του περιεχομένου της πρότασης που προσδιορίζεται. Συχνά στην πρόταση που προσδιορίζεται υπάρχει η δεικτική αντωνυμία *τέτοιος* ή *τόσος* ή το επίρρημα *τόσο* ή *έτσι* ή άλλη παρόμοια έκφραση.

Π.χ. — Μιλά **τόσο** σιγά, *ώστε* δεν τον ακούει κανείς.

— Είναι **τέτοιος** άνθρωπος *ώστε* όλοι τον αντιπαθούν.

• **Εισάγονται:** με τους συνδέσμους *ώστε* και *που* (= *ώστε*), με το σύνδεσμο *να* και με εκφράσεις που χρησιμοποιούνται ως αποτελεσματικοί σύνδεσμοι, π.χ. *ώστε να, που να, για να* κτλ.

Π.χ. — Κανείς δεν είναι τόσο ανόητος **για** να τα βάλει μαζί του.

— Έχει τόσα χρόνια να με δει, **που** δε θα με γνωρίσει.

• **Άρνηση:** Οι δευτερεύουσες που εισάγονται με τους συνδέσμους *ώστε* και *που* παίρνουν άρνηση *δε(ν)*. Όσες εισάγονται με εκφράσεις που έχουν *να (ώστε να, που να)* παίρνουν άρνηση *μη (ν)*.

Π.χ. — Μιλά τόσο βιαστικά, *ώστε* δεν καταλαβαίνουμε τι λέει.

— Έχει τόσο καιρό να με δει, *ώστε να μη (ν)* με θυμάται.

Παρατήρηση: Ο σύνδεσμος *ώστε* χρησιμοποιείται και ως παρατακτικός σύνδεσμος στην αρχή μιας περιόδου ή ημιπεριόδου και τότε εισάγει κύρια πρόταση.

Π.χ. — *Ωστε* λοιπόν, παραδέχεσαι το λάθος σου!

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Στις παρακάτω περιόδους, να αναγνωρίσετε τις αιτιολογικές, τις τελικές και τις αποτελεσματικές (συμπερασματικές) προτάσεις.

- α) Ήταν χαρούμενος γιατί θα πήγαιναν εκδρομή.
- β) Δεν είμαι ανόητος να μη γνωρίζω τις συνέπειες.
- γ) Τον αγαπούσε τόσο πολύ, που δεν ήθελε να τον πικράνει.
- δ) Βιαζόταν να προλάβει τα καταστήματα ανοιχτά.
- ε) Έστειλε το παιδί στην αγορά για να ψωνίσει.
- στ) Έφυγα, αφού δεν είχα τίποτα παραπάνω να κάνω.

2. Να αντικατασταθούν οι παρακάτω υπογραμμισμένες φράσεις με αιτιολογικές προτάσεις.

- α) Ήταν χαρούμενος για την προαγωγή του.
- β) Τελικά τιμωρήθηκε για την παράβαση που έκανε.
- γ) Ήταν στενοχωρημένος για την αδικία που του έγινε.
- δ) Δεν μπόρεσαν να περάσουν από την πολλή βλάβιση.
- ε) Είχαν κουραστεί από την απίστευτη ζέστη.
- στ) Χαίρομαι για τον ερχομό σου.

3. Να χαρακτηρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις που υπογραμμίζονται.

- α) Ο άνθρωπος γίνεται κακός, γιατί τον αδικούν.
- β) Μιλούσε τόσο σιγά, ώστε μόλις που τον άκουγαν.
- γ) Ας διάβαζες να μην έμενες στην ίδια τάξη.
- δ) Έπρεπε να ήσουν εκεί, για να έβλεπες τι έκανε.
- ε) Δεν πήγε στο θέατρο, αφού είχε δουλειά.

4. Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις που εισάγονται με το σύνδεσμο να είναι βουλητικές και ποιες τελικές.

- α) Σηκώθηκε να του προσφέρει τη θέση του.
- β) Ήθελα να ήσουν ξύπνιος να τον έβλεπες και συ.
- γ) Πάντα αξίζει να πολεμά κάποιος για τη λευτεριά,
- δ) Η επιθυμία της να τον ξαναδεί την οδήγησε εκεί.
- ε) Αυτός μόνο μπορούσε να τη σώσει,
- στ) Φρόντισε ό,τι χρειάζεται να μην αισθανθούν ξένοι.

5. Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις που εισάγονται με το γιατί είναι αιτιολογικές και ποιες πλάγιες ερωτηματικές;

- α) *Σκεφτόταν* γιατί είχε μιλήσει τόσο άσχημα.
- β) Δεν καταλαβαίνω γιατί ήρθες.
- γ) Λυπήθηκα γιατί δεν έκανες ό,τι είπαμε.
- δ) Με ρώτησε γιατί έφυγα νωρίς.
- ε) Ήθελε να τον συγχωρήσει γιατί τον αγαπούσε.

6. Να συμπληρωθούν οι παρακάτω φράσεις με αιτιολογικές, τελικές ή αποτελεσματικές προτάσεις.

- α) Οι μαθητές άνοιξαν την πόρτα, _____.
- β) Ήταν πολύ χαρούμενος, _____.
- γ) Έτρεξε τόσο πολύ, _____.
- δ) Είναι τόσο καλός άνθρωπος, _____.
- ε) Πήγε στο εξωτερικό _____.

7. Στις παρακάτω υπογραμμισμένες προτάσεις, να αλλάξετε το σύνδεσμο με τον οποίο εισάγονται χωρίς να αλλάξετε το είδος των προτάσεων.

- α) Ο γιατρός άνοιξε το βιβλίο **να γράψει**.
- β) Με συγχωρείτε **που ήρθα απρόσκλητος**.
- γ) Τον αγαπούσε τόσο **που δεν ήθελε** να τον πικράνει.
- δ) Ας διάβαζες **να μην έμενες στην ίδια τάξη**.
- ε) Λυπόμouνα **που θα άφηνα την Αθήνα**.

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Χρονικές προτάσεις

- Προσδιορίζουν χρονικά μια άλλη πρόταση (δηλαδή φανερώνουν πότε έγινε πράξη της πρότασης που προσδιορίζουν).
- Εισάγονται: με τους χρονικούς συνδέσμους (*όταν, ενώ, καθώς, αφού, πριν, μ λης, προτού, ώσπου, ωστόσο, όποτε, οπότε, άμα*) ή με λέξεις και εκφράσεις που χρησιμοποιούνται ως χρονικοί σύνδεσμοι (*όσο που, όσο που να, έως ότου να, κάθε [φορά] που κ.ά.*).

Π.χ. — *Πριν φύγει, συμφιλιώθηκε με τον αδερφό του.*

— *Όταν μάθετε το μυστικό του, θα τον συγχωρήσετε.*

Υποθετικές προτάσεις

- Εκφράζουν την προϋπόθεση που πρέπει να ισχύει ώστε να γίνει αυτό που δηλώνει η πρόταση που προσδιορίζεται.
- Εισάγονται: με τον υποθετικό σύνδεσμο *αν* ή με τους συνδέσμους *σαν, αμα, να, όταν* αυτοί έχουν υποθετική σημασία.

Π.χ. — *Αν είχε χρήματα, θα έκανε πολλά ταξίδια.*

— *Άμα άνοιγες αυτό το μαγαζί, θα κέρδιζες πολλά.*

- Η υποθετική πρόταση λέγεται **υπόθεση** και η πρόταση που προσδιορίζεται από αυτήν λέγεται **απόδοση**. Η υπόθεση και η απόδοση μαζί αποτελούν **υποθετικό λόγο**.

— $\underbrace{\text{Αν είχε πολλά χρήματα, θα έκανε πολλά ταξίδια.}}_{\text{υπόθεση}} \quad \underbrace{\text{}}_{\text{απόδοση}} \quad \text{Υποθετικός λόγος}$

➤ Παρατηρήσεις

1. Σε υποθετικούς λόγους με δυο ή περισσότερες υποθέσεις και κοινή απόδοση οι υποθετικές προτάσεις μπορεί να εισάγονται με τους διαχωριστικούς συνδέσμους: *είτε - είτε, κι αν - κι αν, και να - και να μη(ν)*

Π.χ. — *Είτε έρθεις είτε δεν έρθεις, εμείς θα πάμε.*

2. Μερικές φορές, για να εκφραστεί εντονότερα μια υπόθεση, στη θέση της υποθετικής πρότασης έχουμε ευθεία ερώτηση.

Π.χ. — *Έχεις διαβάσει; Θα γράψεις καλά.* (= Αν έχεις διαβάσει θα γράψεις καλά.)

3. Συχνά σε έναν υποθετικό λόγο παραλείπει η υπόθεση ή η απόδοση, γιατί εννοούνται από τα συμφραζόμενα.

Π.χ. — *Θα έρθεις μαζί μας; — Αν θέλετε (εννοείται η απόδοση: θα έρθω).*

4. Πολλες φορές οι υποθετικές προτάσεις που εισάγονται με το **αν** δεν είναι υποθεσεις, αλλά εκφράζουν με τρόπο παραστατικό παρομοίωση, έντονη αντίθεση, αιτια, αποτέλεσμα, επεξήγηση του αόριστου νοήματος μιας αντωνυμίας, απειλή.

Π.χ. — *Αν δεν είχες διαβάσει, δε σου φταίνε οι άλλοι.* (αιτία)
— *Αν σε μαρτυρήσω, θα τιμωρηθείς αυστηρά.* (απειλή)

5. Προσοχή! Ο σύνδεσμος **αν** εισάγει και ονοματικές πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις.

Π.χ. — *Τον ρώτησαν αν ήθελε να τους ακολουθήσει.*

(πλάγια ερώτηση, που εξαρτάται από το ρήμα *ρώτησαν*, του οποίου είναι αντικείμενο)

Εναντιωματικές προτάσεις

- **Φανερόνουν** εναντίωση, δηλαδή ισχυρή αντίθεση προς αυτό που δηλώνει η πρόταση που προσδιορίζεται και το οποίο θεωρούμε πραγματικό.
- **Εισάγονται:** με τους αντιθετικούς συνδέσμους *αν και, ενώ, μολονότι* και με τις εναντιωματικές λέξεις ή εκφράσεις *μόλο που, μόνο που, και που, που, και ας, ας.*

Π.χ. — *Ενώ δεν είναι πλούσιος, ζει ευτυχισμένος.*

— *Αν και δεν είναι πλούσιος, ζει ευπρεπώς.*

— *Μόλο που δεν έχει πολλά χρήματα, ζει άνετα.*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Στο παρακάτω κείμενο να βρείτε τις δευτερεύουσες χρονικές, υποθετικές και εναντιωματικές προτάσεις.

«Ο Γιώργος, όταν μεγαλώσει, θέλει να γίνει γιατρός. Αν και οι γονείς του υποστηρίζουν ότι η Ιατρική είναι δύσκολη επιστήμη, αυτός επιμένει.

Διαβάζει καθημερινά, αλλά μόλις βρει ελεύθερο χρόνο ασχολείται με το αγαπημένο του χόμπι, τη ζωγραφική. Πιστεύει ότι έως ότου να έρθουν οι εξετάσεις θα έχει προετοιμαστεί κατάλληλα, αν και η ύλη των μαθημάτων είναι αρκετά μεγάλη. Οι καθηγητές του εκτιμούν πως, αν δεν έχει άγχος, θα γράψει πολύ καλά και θα πετύχει το στόχο του».

2. Στις παρακάτω περιόδους, να βρείτε και να χαρακτηρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις.

α) Σαν τελείωσε ο πόλεμος, όλοι γύρισαν στις δουλειές τους.

β) Πάνε πέντε χρόνια που τον ανάπαυσε ο Θεός.

γ) Καθώς πήγαιναν στο δρόμο, άκουσαν μια παράξενη βοή.

- δ) Κι αν διψάσεις, μην το πιεις το νερό της λησμονιάς.
- ε) Αν ο θάνατος έρθει κοντά, κανείς δε θέλει να πεθάνει.
- στ) Σαν τον φοβάσαι τον γκρεμό, έλα απ' το μονοπάτι.
- ζ) Ήρθε κι αυτός, ενώ δεν τον προσκάλεσε κανείς.

3. Να συμπληρώσετε τα κενά με δευτερεύουσες υποθετικές, εναντιωματικές ή χρονικές προτάσεις.

- α) Θα επιδιώξω συνάντηση μαζί του _____.
- β) Φαίνεσαι αισιόδοξος, _____.
- γ) Όλοι ταραχτήκαν _____.
- δ) Έτρεξα να βοηθήσω, _____.
- ε) Τα θέματα των εξετάσεων ήταν εύκολα _____.
- στ) _____, αρχίζουν οι βροχές.
- ζ) _____, ζει σαν πλούσιος.

4. Στις παρακάτω περιόδους να βρείτε τις χρονικές, υποθετικές και εναντιωματικές προτάσεις και να αλλάξετε τους συνδέσμους με τους οποίους εισάγονται με άλλους, χωρίς όμως να αλλάξει το είδος των προτάσεων.

- α) Σαν άρχισε ο πόλεμος, άρχισε και η πείνα.
- β) Όταν βελτιωθεί ο καιρός, αρχίζουν οι εκδρομές.
- γ) Όταν τον είδε, γύρισε αλλού το πρόσωπο του.
- δ) Προτού χαράξει, είχαμε ξεκινήσει.
- ε) Εγώ ήρθα, κι ας μη με είχε ειδοποιήσει.
- στ) Σαν τη χάσει ο άνθρωπος την τιμή, τι τη θέλει τη ζωή;
- ζ) Κάνει πολύ ζέστη, αν και είναι ακόμη Απρίλιος.

5. Να βρείτε τι εκφράζουν οι παρακάτω υποθετικές προτάσεις.

- α) Αν δεν τον εκδικηθώ, να μη με λένε Πέτρο.
- β) Αν τρέμουν τ' άγρια βουνά, να τρέμει το γιοφύρι.
- γ) Κι αν τα βλέφαρα του έκλειναν, έμεινε ξάγρυπνος όλο το βράδυ.
- δ) Δε θα σε πιάσω; Θα δεις.
- ε) Αν πέθανε στον πόλεμο, η δόξα είναι μεγάλη.
- στ) Όσο μίλησε ο τοίχος μίλησε κι αυτή.

6. Να συμπληρώσετε καθεμιά από τις παρακάτω φράσεις α) με μια χρονική και β) με μια εναντιωματική πρόταση.

α) Υπήρχε μεγάλη φασαρία _____.

β) Ήταν πολύ χαρούμενος _____.

γ) Δε θα σε ρωτήσω _____.

δ) Ηρθε στη δεξίωση _____.

7. Στις παρακάτω προτάσεις, να αντικαταστήσετε τις μετοχές με μια επιρρηματική πρόταση.

α) Υπακούοντας στους γονείς κερδίζουμε πολλά.

β) Ξημερώνοντας έφτασαν στο σημείο συνάντησης.

γ) Εξετάζοντας το θέμα διαπίστωσα πως είχε δίκιο.

δ) Ανατέλοντας ο ήλιος άρχισε η μάχη.

ε) Διαφωνώντας μαζί σου, δε θα σε ψηφίσω.

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ (ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ)

- Αναφορικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με:
 - αναφορικές αντωνυμίες: *ο οποίος, η οποία, το οποίο – όσος, όση, όσο – που – ό,τι – όποιος, όποια, όποιο.*
 - αναφορικά επιρρήματα: *όπου, που, όπως, πως, όσο, καθώς, σαν.*
- Π.χ. — *Εκείνος που μας κοιτάζει είναι καθηγητής μου.*
 - *Δε θα πάθουμε τίποτα, όσο κι αν το θέλουν.*
 - *Να ακούς τη γνώμη όποιου σε αγαπά.*
- Οι αναφορικές προτάσεις είναι:
 - A. ονοματικές
 - B. επιρρηματικές

A. Ονοματικές αναφορικές προτάσεις

- Ονοματικές λέγονται οι αναφορικές προτάσεις που εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες και έχουν θέση ονόματος μέσα στο λόγο. Έτσι οι ονοματικές αναφορικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στο λόγο ως:

➤ Υποκείμενο

Π.χ. — *Όποιος βιάζεται σκοντάφτει.*

➤ Κατηγορούμενο

Π.χ. — *Αυτός είναι ό,τι θέλεις.*

➤ Αντικείμενο

Π.χ. — *Θα κάνω ό,τι μου πεις.*

➤ Ομοιόπτωτος προσδιορισμός

Π.χ. — *Γι' αυτόν ρώτησε τον Πέτρο, που είναι γείτονας μου. (παράθεση)*

— *Πέταξα το ποτήρι που έσπασε. (επιθετικός προσδιορισμός)*

➤ Ετερόπτωτος προσδιορισμός

Π.χ. — *Πήγαινε στο σπίτι όποιου θέλεις. (γενική κτητική)*

B. Επιρρηματικές αναφορικές προτάσεις

- Επιρρηματικές λέγονται οι αναφορικές προτάσεις που εισάγονται με αναφορικά επιρρήματα ή με αναφορικές αντωνυμίες και δηλώνουν επιρρηματική σχέση, λειτουργούν δηλαδή όπως οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις (προσδιορίζουν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί την πρόταση από την οποία εξαρτώνται).

Π.χ. — *Πήγαινε όπου σου πουν. (τόπο)*

— *Αγαπώ τα καλά βιβλία, που μου προσφέρουν τόσες συγκινήσεις.* (= επειδή μου προσφέρουν... → αιτία)

• Οι αναφορικές επιρρηματικές προτάσεις δηλώνουν, όπως και οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί:

α) **τόπο** (αναφορικές τοπικές)·

π.χ. — *Πήγαινε όπου θέλεις.*

β) **χρόνο** (αναφορικές χρονικές)·

π.χ. — *Κοιμήσου όποια ώρα θέλεις.*

γ) **τρόπο** (αναφορικές τροπικές)·

π.χ. — *Άσε τον να ζήσει όπως θέλει.*

δ) **ποσό** (αναφορικές ποσοτικές)·

π.χ. — *Όσα δίνεις τόσα παίρνεις.*

ε) **αιτία** (αναφορικές αιτιολογικές)·

π.χ. — *Απογοητεύτηκα από το αποτέλεσμα, που δεν ήταν ανάλογο της προσπάθειας.* (= επειδή δεν ήταν ανάλογο...)

στ) **σκοπό** (αναφορικές τελικές)·

π.χ. — *Να 'χαμε έναν κηπουρό, που να μας φροντίζει τον κήπο* (= για να μας...).

η) **προϋπόθεση** (αναφορικές υποθετικές)·

π.χ. — *Όποιος βαριέται* (= αν κάποιος βαριέται) *να ζυμώσει σαράντα μέρες κοσκινίζει.*

θ) **εναντίωση ή παραχώρηση** (αναφορικές εναντιωματικές ή παραχωρητικές)·

π.χ. — *Δε θα γυρίσω όσο κι αν με παρακαλέσει.* (= και να με παρακαλέσει)

ι) **αποτέλεσμα** (αναφορικές αποτελεσματικές ή συμπερασματικές)·

π.χ. — *Τραγουδούσε τόσο μελωδικά, που δε χόρταινα να την ακούω.* (= ώστε δε χόρταινα να την ακούω)

ια) **παρομοίωση** (αναφορικές παραβολικές ή παρομοιαστικές): εισάγονται με το *όπως*, με το *καθώς* και με το *σαν να* όταν εκφράζεται υποθετική παρομοίωση·

π.χ. — *Έμεινε μόνη, όπως η καλαμιά στον κάμπο.*

— *Φώναζε σαν να τον έπνιγαν.*

ΑΞΙΟΣΗΜΕΙΩΤΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

• **Αναφορικές προσθετικές και αναφορικές προσδιοριστικές**

Οι αναφορικές προτάσεις προσδιορίζουν (αναφέρονται σε) κάποιον όρο της πρότασης από την οποία εξαρτώνται, ο τρόπος όμως με τον οποίο προσδιορίζουν αυτόν τον όρο δεν είναι πάντοτε ο ίδιος.

α) Άλλοτε δίνουν κάποιες επιπλέον πληροφορίες χωρίς να αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα

στον όρο που προσδιορίζουν. Αυτές οι προτάσεις ονομάζονται **αναφορικές προσθετικές** και, αν παραλειφθούν, δεν αλλάζει το νόημα. Μια τέτοια αναφορική πρόταση **χωρίζεται με κόμματα**, ενώ στον προφορικό λόγο κάνουμε παύση.

Π.χ. — *Χθες παρακολουθήσαμε τον ποδοσφαιρικό αγώνα ΠΑΟ-ΟΣΦΠ, που με τόση αγωνία τον περιμέναμε.*

β) Άλλοτε όμως οι αναφορικές προτάσεις αποτελούν αναγκαίους προσδιορισμούς στον όρο που προσδιορίζουν, είναι δηλαδή απαραίτητες για την κατανόηση της φράσης, και έτσι δεν μπορούμε να τις παραλείψουμε. Αυτές οι προτάσεις ονομάζονται **αναφορικές προσδιοριστικές** και **δε χωρίζονται με κόμματα** ούτε γίνεται παύση στο λόγο.

Π.χ. — *Η δύση που είδαμε χθες θα μας μείνει αξέχαστη.*

Προσοχή! Η ίδια αναφορική πρόταση μπορεί να έχει διαφορετικό νόημα σε μια φράση ως προσθετική από ό,τι ως προσδιοριστική.

Π.χ. — *Ο καθηγητής επέπληξε τους μαθητές της τάξης, που είχαν αργήσει.* (= Ο καθηγητής επέπληξε όλους τους μαθητές της τάξης, επειδή προφανώς όλοι είχαν αργήσει.)

— *Ο καθηγητής επέπληξε τους μαθητές της τάξης που είχαν αργήσει.*

(= Ο καθηγητής επέπληξε μόνο όσους μαθητές είχαν αργήσει.)

Η χρήση του «που»

Στην πολύ συχνή χρήση του «που» οφείλονται πολλά σφάλματα στο γραπτό αλλά και στον προφορικό λόγο, επειδή δημιουργούνται λάθη διατύπωσης και ασάφειας:

Π.χ. — *Το παιδί του θυρωρού, που είχε βρεθεί εκεί, μας τα είπε όλα.*

Ποιος είχε βρεθεί, ο θυρωρός ή το παιδί; Γι' αυτό θα πρέπει να αποφεύγουμε το «που» στις περιπτώσεις που μπορεί να δημιουργηθεί σύγχυση νοήματος και να χρησιμοποιούμε αντ' αυτού την αναφορική αντωνυμία *ο οποίος, η οποία, το οποίο*, επειδή παρέχει σαφήνεια στο λόγο:

Π.χ. — *Το παιδί του θυρωρού, το οποίο είχε βρεθεί εκεί, μας τα είπε όλα.*

Για να κάνουμε μια φράση σαφέστερη, μπορούμε να αντικαταστήσουμε το *που* με:

α) εμπρόθετη αναφορική αντωνυμία: **από, με, σε, για + αιτιατική της αναφορικής αντωνυμίας ο οποίος.**

β) *που* + εμπρόθετη δεικτική αντωνυμία: **που + από, σε, με, για + αιτιατική δεικτικής αντωνυμίας (εκείνος, αυτός).**

Π.χ. — *Ταξίδεψα με το τρένο που ταξίδεψες κι εσύ.*

— *Ταξίδεψα με το τρένο με το οποίο ταξίδεψες κι εσύ.*

— *Ταξίδεψα με το τρένο που μ'αυτό ταξίδεψες κι εσύ.*

Κάποτε, και κυρίως στον απλό λόγο, εισάγεται αναφορική πρόταση με το σύνδεσμο **και**.

Π.χ. — *Μια φορά ήταν μια βασίλισσα και δεν είχε παιδιά* (= η οποία δεν είχε...).

Μερικές φορές οι αναφορικές προτάσεις που προσδιορίζουν ή διασαφηνίζουν έναν όρο μιας

άλλης πρότασης μπορούν να αποδοθούν (αντικατασταθούν) με ένα επίθετο ή με μια παθητική μετοχή.

Π.χ. — *Πέταξαν τα ροδάκινα που σάπισαν.*

— *Πέταξαν τα **σαπισμένα** ροδάκινα.*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Στις παρακάτω περιόδους, να διακρίνετε τις αναφορικές προτάσεις, να αναγνωρίσετε το είδος τους και να αναφέρετε το συντακτικό ρόλο τους.

Π.χ. *Έκανε ό,τι ήθελε.*

ό,τι ήθελε: αναφορική ονοματική πρόταση, αντικείμενο του ρήμ. *έκανε.*

α) Όσοι λάβουν μέρος στους αγώνες θα τιμηθούν.

β) Αυτό ήταν ό,τι καλύτερο μπορούσαμε να φανταστούμε.

γ) Ρώτησε τον Κώστα, που είναι και φίλος σου.

δ) Οι αποσκευές όσων ήρθαν με το λεωφορείο των 12:00 είναι κιόλας έτοιμες.

ε) Άρχισε να λέει τα κρίματά της ένα προς ένα, σαν να τα είχε γραμμένα.

στ) Όλα έγιναν όπως είχε συμφωνηθεί, μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια.

ζ) Θέλω έναν καλό δάσκαλο, που να με μάθει αγγλικά.

η) Όποιος πεθάνει σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει.

θ) Έχει ένα χαρακτήρα τέτοιο που δεν τον υποφέρεις.

ι) Ό,τι κι αν μου πεις, δεν υποχωρώ.

2. Ποιες από τις αναφορικές προτάσεις των παρακάτω περιόδων είναι προσθετικές και ποιες προσδιοριστικές; Να βάλετε κόμμα όπου χρειάζεται.

α) Η βιβλιοθήκη του σχολείου μας που βρίσκεται στο υπόγειο έχει πολλά βιβλία.

β) Το χωριό που γεννήθηκα είναι μικρό.

γ) Συνάντησα χθες τον άνθρωπο που κατόρθωσε να διασχίσει τον Ατλαντικό μ' ένα μικρό ιστιοφόρο.

δ) «Τη στράτα που διαβαίνουμε κανείς δεν τήνε ξέρει».

ε) Εκείνη που μας κοιτάζει είναι συνάδελφος μου.

στ) Υπάρχει κάποια επιτροπή στο Υπουργείο που ασχολείται με αυτό το θέμα.

ζ) Το αυτοκίνητο που είναι καινούριο θα κερδίσει στους αγώνες.

η) Αυτό το αυτοκίνητο που είναι καινούριο θα κερδίσει στους αγώνες.

θ) Η βροχή που πέφτει από το πρωί μούσκεψε τα πάντα.

ι) Θυμάμαι πάντα τη βροχή που έπεσε εκείνη τη νύχτα.

3. Στις ακόλουθες φράσεις, να επισημάνετε την επιρρηματική σημασία των αναφορικών προτάσεων. Να ξαναγράψετε τις αναφορικές προτάσεις αντικαθιστώντας τις με τις αντίστοιχες επιρρηματικές, όπου αυτό είναι δυνατόν.

Π.χ. — *Καταριέται τη μοίρα του, που τον έκανε φτωχό.* (αναφορική αιτιολογική
— *Καταριέται τη μοίρα του, επειδή τον έκανε φτωχό.*

- α) Ούτε ο Γιώργος, που ήταν καλός μαθητής, πήγε καλά στις εξετάσεις.
- β) Μου χρειάζεται μια οικιακή βοηθός, που να με βοηθά στις δουλειές του σπιτιού.
- γ) Όποιος πεθαίνει σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει.
- δ) Η διαφορά, όσο κι αν φαίνεται λεπτή, ήταν τελικά μεγάλη.
- ε) Οι ιτιές σφυρίζουν σαν να μοιρολογούν.
- στ) Φάε και πιες όσο θέλεις.

4. Από τα παρακάτω ζεύγη προτάσεων, να συνθέσετε περιόδους με κύρια και αναφορική πρόταση.

- α) • Δάνεισα στη Μαρία το βιβλίο της Ιστορίας.
 - Η Μαρία είναι αδερφή μου.
- β) • Η τηλεόραση δείχνει περιπετειώδη έργα.
 - Το μεγαλύτερο ποσοστό των τηλεθεατών ενδιαφέρεται για τα περιπετειώδη έργα.
- γ) • Αύριο θα πάμε για ψώνια.
 - Αύριο είναι Πέμπτη.
- δ) • Χωρίς τον Γκράχαμ Μπελ δε θα είχαμε σήμερα τηλέφωνο.
 - Ο Γκράχαμ Μπελ είναι ο εφευρέτης του τηλεφώνου.
- ε) • Ο σχολιασμός των πολιτικών γεγονότων γίνεται στην αρθρογραφική στήλη.
 - Την ευθύνη της αρθρογραφικής στήλης έχουν οι εκδότες της εφημερίδας.
- στ) • Οι δύτες χρειάζονται οξυγόνο κατά τη διάρκεια των καταδύσεων.
 - Οι δύτες τροφοδοτούνται με οξυγόνο από ένα σωλήνα.

5. Στις ακόλουθες φράσεις, να αντικαταστήσετε την αντωνυμία που, με άλλα αναφορικά, απρόθετα ή εμπρόθετα, ώστε η φράση να αποκτήσει μεγαλύτερη σαφήνεια.

- α) Να σου γνωρίσω τη φίλη που σου μίλησα.
- β) Το μάθημα που θα διαγωνιστείς είναι εύκολο.
- γ) Η ιστορία που βασίζεται αυτό το δράμα είναι αληθινή.
- δ) Ο γείτονας του Γιώργου, που του μίλησες, είναι πολύ καλός.
- ε) Δεν εγκρίνω τον τρόπο που φέρεσαι.

- στ) Εσύ είσαι η αιτία που τα παθαίνω αυτά.
- ζ) Πλύθηκε με το αφρόλουτρο που πλένεσαι κι εσύ.
- η) Το μέρος που διανυκτερεύσαμε άρεσε στο Γιώργο.
- θ) Αυτό είναι το διαμέρισμα που ενδιαφέρομαι.
- ι) Δώσε μου το μαχαίρι που τραυματίστηκες.

6. Να υπογραμμίσετε τις αναφορικές προτάσεις, να τις χαρακτηρίσετε (ονοματικές - επιρρηματικές) και να γράψετε ποιος είναι ο συντακτικός ρόλος τους.

- α) Όποιος προσπαθεί βρίσκει λύσεις.
- β) Είδα το Γιώργο, που είναι συμμαθητής του αδελφού μου.
- γ) Θα κάνω ό,τι θέλεις εσύ.
- δ) Πανηγύριζαν σαν να είχαν νικήσει.
- ε) Πάρε το βιβλίο όποιου συμμαθητή σου θέλεις.
- στ) Θα γίνει ό,τι πεις εσύ.
- ζ) Ο Γιάννης προσπάθησε όσο μπορούσε.
- η) Στην Ελλάδα είσαι ό,τι δηλώσεις.
- θ) Τα γατάκια που γεννήθηκαν χθες ήταν μαύρα.
- ι) Όσοι μπορούσαν ανέβηκαν στο βουνό.
- ια) Έλαμπε από χαρά το πρόσωπό του, όπως ο ήλιος στα χιονισμένα βουνά.
- ιβ) Όποιος παρέβαινε τη διαταγή θα παραπεμπόταν στο στρατοδικείο.
- ιγ) Τα βάζει συχνά με τους γονείς του, που δεν τον αφήνουν να κάνει ό,τι θέλει.
- ιδ) Ήταν τόσο μόνη, που πολλές φορές στενοχωριόταν.

αναφορική πρόταση	είδος	συντακτικός ρόλος

ΕΥΘΥΣ ΚΑΙ ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

Τα λόγια κάποιου τα ακούμε με δυο τρόπους:

α) **άμεσα**, όπως δηλαδή τα είπε ο ίδιος. Τότε λέμε ότι έχουμε *ευθύ λόγο*.

Π.χ. — *Φέρε μου το βιβλίο.*

— *Τι ημέρα είναι σήμερα;*

— *Να επιστρέψετε αμέσως.*

β) **έμμεσα**, όπως δηλαδή μας τα μεταφέρει κάποιος άλλος, οπότε λέμε ότι έχουμε *πλαγιο λόγο*.

Το λόγο του άλλου, όταν τον μεταφέρουμε ως πλάγιο, τον εξαρτούμε από ορισμένα ρήματα λεκτικά, ερωτηματικά, γνωστικά, αισθητικά ή δοξαστικά (*λέγω, ρωτώ, γνωρίζω, εξηγώ, δηλώνω, καλώ, ειδοποιούμαι, παρακαλώ, τονίζω, διευκρινίζω, διατάζω, απαντώ, προτείνω κτλ.*).

Π.χ. — *Μου ζήτησε να του φέρω το βιβλίο.*

— *Ρώτησε τι ημέρα ήταν τότε.*

— *Ζήτησε να επιστρέψουμε αμέσως.*

1. Ο ευθύς λόγος στο κείμενο

Όταν τα λόγια των προσώπων μέσα σε ένα κείμενο μεταφέρονται σε ευθύ λόγο:

α) Μπαίνουν μέσα σε εισαγωγικά, μετά από άνω και κάτω τελεία.

Π.χ. — *Όταν ο Γιώργος είπε: «Είναι καιρός να αναχωρήσουμε», όλοι αρχίσαμε τις ετοιμασίες.*

β) Αν πρόκειται για ένα μεγάλο διάλογο, μπαίνουν μέσα σε εισαγωγικά ή μετά από παύλα και αλλάζουμε σειρά κάθε φορά που αλλάζει το πρόσωπο που μιλάει (μπορούμε ακόμα, αφού βάλουμε κόμμα, να γράψουμε ποιος μιλάει).

Π.χ. — *Πότε γνώρισες το Γιώργο; ρώτησε ο επισκέπτης.*

— *Μόλις χθες, είπε ο ιδιοκτήτης.*

— *«Πότε γνώρισες το Γιώργο;» ρώτησε ο επισκέπτης.*

«Μόλις χθες», είπε ο ιδιοκτήτης.

2. Μετατροπή λόγου από ευθύ σε πλάγιο

Είναι δυνατόν να τρέψουμε τον ευθύ λόγο σε πλάγιο και αντίστροφα. Όταν ο λόγος μετατρέπεται από ευθύ σε πλάγιο, συμβαίνουν κάποιες μεταβολές, όχι στο νοημα αλλά στη μορφή. Οι μεταβολές αυτές είναι:

➤ **στο είδος των προτάσεων**

α) Οι κυρίες προτάσεις κρίσεως γίνονται δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις.

Π.χ. — *Η Μαρία λέει: «γράφω στη μητέρα μου».*

→ *Η Μαρία λέει ότι γράφει στη μητέρα της.*

β) Οι κύριες προτάσεις επιθυμίας γίνονται δευτερεύουσες βουλητικές προτάσεις.

Π.χ. — *Μην είσαι βιαστικός την ώρα που γράφεις.*

→ *Τον συμβουλεύει να μην είναι βιαστικός την ώρα που γράφει.*

γ) Οι ευθείες ερωτήσεις γίνονται πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις.

Π.χ. — *Γιατί δεν ήρθες;*

→ *Τον ρώτησε γιατί δεν ήρθε.*

δ) Οι δευτερεύουσες προτάσεις παραμένουν δευτερεύουσες (αλλάζουν μόνο το πρόσωπο του ρήματος και ο χρόνος όταν το ρήμα εξάρτησης είναι χρόνου ιστορικού).

Π.χ. — *Αν δε φας το φαγητό σου, δε θα μεγαλώσεις.*

→ *Του είπε ότι, αν δεν έτρωγε το φαγητό του, δε θα μεγάλωνε.*

➤ **σε ορισμένες λέξεις των προτάσεων**

α) Παραλείπονται τα εισαγωγικά, η παύλα ή η διπλή τελεία.

β) Μεταβάλλεται το πρόσωπο του ρήματος και της αντωνυμίας όταν το απαιτεί το νόημα.

Π.χ. — *Θα έρθεις;*

→ *Με ρώτησε αν θα έρθω.* (β' πρόσωπο → α' πρόσωπο)

γ) Μετατρέπονται ορισμένες λέξεις, όπως τα επιρρήματα ή οι αντωνυμίες ανάλογα με το νόημα τους. Έτσι:

τώρα → *τότε, εκείνη τη στιγμή*

εδώ → *εκεί*

αυτός → *εκείνος*

σήμερα → *εκείνη τη μέρα*

χθες → *προηγούμενη μέρα*

αύριο → *την επόμενη μέρα*

δ) Μια ευθεία ερώτηση ολικής άγνοιας μετατρέπεται στον πλάγιο λόγο σε πλάγια ερωτηματική που εισάγεται με τα: *εάν, αν, μήπως.*

Π.χ. — *Θα πας ταξίδι;*

→ *Με ρωτά αν θα πάω ταξίδι.*

➤ **στους χρόνους και στις εγκλίσεις**

Ο χρόνος του ρήματος του πλάγιου λόγου καθορίζεται από το χρόνο του ρήματος της κύριας πρότασης από την οποία εξαρτάται η πρόταση του πλάγιου λόγου.

α) Αν το ρήμα της κύριας πρότασης είναι σε χρόνο ενεστώτα, μέλλοντα ή παρακείμενο, τότε ο χρόνος του ρήματος του πλάγιου λόγου δεν αλλάζει.

β) Αν το ρήμα της κυρίας πρότασης είναι σε χρόνο παρατατικό, αόριστο ή υπερσυντέλικο, τότε ο χρόνος του ρήματος του πλάγιου λόγου υφίσταται τις εξής μεταβολές:

✓ Ο ενεστώτας γίνεται παρατατικός ή αόριστος.

Π.χ. — *Μας είπε ότι είχε άλλη δουλειά.*

- ✓ Ο παρακείμενος γίνεται υπερσυντέλικος (ή μένει αμετάβλητος).

Π.χ. — *Δεν έχω ετοιμάσει φαγητό.*

→ *Μου είπε ότι δεν είχε ετοιμάσει φαγητό.*

- ✓ Ο μέλλοντας ή μένει αμετάβλητος ή μετατρέπεται σε δυνητική έγκλιση (θα + παρατατικός).

Π.χ. — *Θα έρθω στο χωριό.*

→ *Μου είπε ότι θα ερχόταν (ή θα έρθει) στο χωριό.*

- ✓ Ο αόριστος ή μένει αμετάβλητος ή γίνεται υπερσυντέλικος.

Π.χ. — *Χτύπησα άσχημα.*

→ *Είπε ότι χτύπησε άσχημα.*

- ✓ Ο παρατατικός και ο υπερσυντέλικος δεν αλλάζουν.

γ) Ως προς την αλλαγή των εγκλίσεων, η προστακτική στον πλάγιο λόγο γίνεται υποτακτική.

Π.χ. — *Φύγε τώρα.*

→ *Τον διέταξε να φύγει εκείνη τη στιγμή.*

Σημείωση: Στη λογοτεχνία αλλά και στην καθημερινή πραγματικότητα χρησιμοποιούμε συχνά και τον ελεύθερο πλάγιο λόγο. Πρόκειται για ένα είδος πλάγιας εκφοράς του λόγου που συνδυάζει γνωρίσματα από τον ευθύ και από τον πλάγιο λόγο: Ο αφηγητής μεταφέρει με τρόπο πλάγιο, όπως αυτός τα αντιλαμβάνεται, τα λόγια ή τις σκέψεις των προσώπων, συνήθως σε γ' πρόσωπο. Μπορεί να αναφέρει ότι κάποιος λέει κάτι, χωρίς όμως να μας πληροφορεί για το ακριβές περιεχόμενο των λόγων του. Επίσης, απουσιάζουν η παύλα και τα εισαγωγικά, ενώ συνήθως απουσιάζει η εξάρτηση από κάποιο λεκτικό ρήμα, αφού τα λόγια του ήρωα συνδυάζονται με την παρέμβαση του αφηγητή.

Π.χ. — *Ο υπουργός εξέφρασε τις ευχές του και τις ευχαριστίες του για την υποδοχή που του επεφύλαξαν. Στη συνέχεια αποκάλυψε ποιες ήταν οι φιλοδοξίες του για την ανάπτυξη της περιοχής.*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1. Να μετατρέψετε το παρακάτω κείμενο σε ευθύ λόγο, αφού αφαιρέσετε τη φράση «Τους είπαμε πως...».**

Τους είπαμε πως είναι ελεύθεροι να κάνουν ό,τι θέλουν. Μόνο πρέπει να σκεφτούν καλά τον ποδαρόδρομο, και πως αν είναι συγκεντρωμένοι όλοι μαζί, έστω και να μην έρθει αυτοκίνητο, θα τα καταφέρουν πολύ καλύτερα, παρά έτσι σκόρπιοι, όπως θέλουν να φύγουν αυτοί, χαμένοι μέσα σ' όλο τούτο το κοπάδι που κατηγορίζει.

(Γιάννης Μπεράτης, *Το πλατύ ποτάμι*)

- 2. Να μεταφέρετε τις παρακάτω προτάσεις στον πλάγιο λόγο. Σας δίνονται τα ρήματα από**

τα οποία θα εξαρτώνται.

α) Το πλοίο θα φύγει στις οκτώ.

Του είπαν _____.

β) Τι ώρα δέχεται ο κ. Διευθυντής;

Μας ρώτησε _____.

γ) Να φύγω;

Τους ρώτησε _____.

δ) Η Γη περιστρέφεται γύρω από τον Ήλιο.

Αυτός είπε _____.

ε) Είμαι απόγονος αγωνιστών του '21.

Ο παπάς περηφανεύεται _____.

στ) Θα πάρω το μερίδιό μου και θα φύγω.

Μας απείλησε _____.

ζ) Τραυματίστηκα στο χέρι.

Τους είπε _____.

η) Δεν μπορώ να σου μιλήσω, έχω άλλη δουλειά αυτή τη στιγμή.

Μου ξεκαθάρισε _____.

θ) Κοίτα αυτά τα λουλούδια. Δεν είναι πραγματικά όμορφα;

Με προέτρεψε _____.

ι) Αύριο θα πρέπει να πάω στη δουλειά, αλλά μεθαύριο θα μείνω εδώ να σε βοηθήσω να τακτοποιήσεις όλα αυτά τα πράγματα.

Του δήλωσε _____.

ια) Ο Γιώργος ήξερε ότι δε θα πετύχαινε αν δεν αγωνιζόταν σκληρά.

Όλοι γνωρίζουν _____.

ιβ) — Όταν δεις τη Μαρία, πες της ότι θα την περιμένω απόψε εδώ, έξω από τον κινηματογράφο.

— Δε θα το ξεχάσω, του υποσχέθηκα.

Χθες συνάντησα το Δημήτρη, ο οποίος μου ζήτησε _____.

3. Να ξαναγράψετε το παρακάτω κείμενο μεταφέροντάς το σε πλάγιο λόγο. Μπορείτε να επιλέξετε τα κατάλληλα ρήματα εξάρτησης της δικής σας επιλογής.

Το παιδί καθότανε πάντα στο κρεβάτι και τον κοίταζε αμίλητο.

Εριξε μια ματιά γύρω του: το σιδερένιο κρεβάτι, ο καναπές που καθόταν αυτός, ένα μπαούλο, κάτι καρέκλες.

«Ποιος ξέρει ποιοι να μένανε κει και τι να είχανε γίνει!»

«Έσωσα τη ζωή ενός παιδιού», συλλογίστηκε ζαφνικά...

Στο δρόμο φασαρία, φωνές. Βγήκε να δει.

«Τι τρέχει;» ρώτησε δυο φαντάρους που περνάγανε βιαστικοί.

«Τι θες να τρέχει; Από στιγμή σε στιγμή το τετράγωνο θα τιναχτεί στον αέρα. Υποχωρούμε!»

Στάθηκε εκεί, καταμεσής στο δρόμο.

«Τι κάθεται και χαζεύεις του λόγου σου; του φώναζε ένας ανθυπολοχαγός. Δεν πήρες είδηση τι θα γίνει; Εκτός αν θες ν' αυτοκτονήσεις».

Στεκότανε ακόμα εκεί. Ο ήλιος χαμήλωνε. Σε λίγο θ' άγγιζε τον ορίζοντα. Δυο φαντάρους περάσανε δίπλα του. Πήγε μαζί τους.

(Αντώνης Σαμαράκης, *Πολεμική Ιστορία*)

4. Να μετατρέψεις τον πλάγιο λόγο σε ευθύ στις παρακάτω φράσεις.

- α) Όταν ο διευθυντής ρωτήθηκε αν θα έπαιρνε σημαντικές αποφάσεις εκείνη την εβδομάδα, απάντησε ότι αυτό ήταν πιθανό.
- β) Ο καθηγητής τού ζήτησε να παρουσιάσει την εργασία του για το περιβάλλον.
- γ) Της ζήτησε να του τηλεφωνήσει την επομένη στις 4 η ώρα.
- δ) Τους είπε ότι αισθανόταν πως τον απειλεί κάποιος κίνδυνος.
- ε) Δήλωσε πως, κι αν ακόμα ήταν άρρωστος, θα ταξίδευε.
- στ) Ο Καραϊσκάκης έλεγε να μην προχωρήσουν πριν παραδοθούν οι Αλβανοί.
- ζ) Τους πρόσταξε να επιστρέψουν αμέσως εκεί.
- η) Τους ζήτησε να του πουν πότε θα ξανάρχονταν.

5. Να μετατρέψετε τον πλάγιο λόγο σε ευθύ και τον ευθύ σε πλάγιο.

- α) Ο καθηγητής μου είπε: «Γράψε πιο καθαρά».

β) Άκουσα στο ραδιόφωνο πως στην Κίνα έγινε φοβερός σεισμός.

γ) Ο Γιάννης μου φώναξε από μακριά: «Αν έρθεις νωρίς, θα πάμε στο θέατρο».

δ) Με ρώτησε τι θέλω.

ε) Με ρώτησε: «Θα πας ταξίδι;»

στ) Του φώναξε θυμωμένος: «Φύγε γρήγορα από εδώ».

6. Να υπογραμμίσετε τις πλάγιες ερωτήσεις και να τις μετατρέψετε σε ευθείες κάνοντας τις αναγκαίες αλλαγές.

α) Κανένας δεν ξέρει για ποιο λόγο με τιμώρησαν.

β) Ρώτησέ τον αν θα μείνει στο σπίτι μας ή θα πάει στο ξενοδοχείο.

γ) Απορώ πώς έγραψε τόσο καλά στις εξετάσεις.

δ) Σκέψου γιατί συμπεριφέρθηκε έτσι.

ε) Όλοι νοιάζονταν πώς θα με βοηθήσουν.

7. Τις παρακάτω ευθείες ερωτήσεις να τις μετατρέψετε σε πλάγιες, αφού τις εξαρτήσετε από το ρήμα που βρίσκεται στη δεξιά στήλη.

α) Πήρες το γράμμα που σου έστειλα;	Τον ρώτησε...
β) Πώς ζει άραγε το παιδί μου στα ξένα;	Αναρωτιόταν...
γ) Πόσο θα μας κοστίσει αυτή η δουλειά;	Σκέφτονταν...
δ) Έχεις την πρόθεση να μας συμπαρασταθείς;	Αμφιβάλλω...
ε) Τι θα κάνουμε αύριο;	Σκέφτονται...

8. Τις ευθείες ερωτήσεις που βρίσκονται στη δεξιά στήλη να τις εξαρτήσετε από τις προτάσεις που βρίσκονται στην αριστερή στήλη κάνοντας τις απαραίτητες αλλαγές.

1. Ο καθηγητής τον ρώτησε...	α. Ποιος σε βοήθησε να γράψεις την έκθεση;
2. Κανένας δεν ξέρει...	β. Θα πάμε εκδρομή ή όχι;
3. Αμφιβάλλω...	γ. Υπάρχει καλύτερος μαθητής από μένα;
4. Απορούσα...	δ. Πού βρήκες τόσο θάρρος;
5. Απάντησέ του γρήγορα...	ε. Θέλεις να σε βοηθήσω

Η ΣΤΙΞΗ ΚΑΙ ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ

Η τελεία (.)

Τίθεται στο τέλος μιας πρότασης ή μιας σειράς προτάσεων, εφόσον θεωρούμε ότι εκεί ολοκληρώνεται το νόημα.

Η άνω τελεία (·)

Δείχνει σταμάτημα του λόγου μικρότερο από την τελεία και μεγαλύτερο από το κόμμα (στη θέση της θα μπορούσαμε να βάλουμε τελεία, αλλά όχι κόμμα).

Χρησιμοποιείται σχετικά σπάνια, κυρίως για να χωρίσουμε τα δυο μέρη μιας φράσης που σχετίζονται μεταξύ τους αντιθετικά και το δεύτερο συμπληρώνει ή επεξηγεί το περιεχόμενο του πρώτου.

Π.χ. — *Ποτέ δεν έδειχνε τα πραγματικά τον αισθήματά το ύφος έμενε πάντα ουδέτερο και ψυχρό.*

Η διπλή τελεία (:)

Χρησιμοποιείται:

α) εμπρός από φράσεις που αναφέρονται κατά λέξη και κλείνονται σε εισαγωγικά (π.χ. ευθύς λόγος, γνωμικά, παροιμίες κτλ.)·

β) εμπρός από μια απαρίθμηση, μια ερμηνεία, ένα επακόλουθο.

Το ερωτηματικό (;)

Χρησιμοποιείται:

α) στο τέλος μιας ευθείας ερώτησης.

Π.χ. — *Θα πάμε αύριο;*

β) στο τέλος μιας πλάγιας ερώτησης, αν αυτή εξαρτάται από ευθεία ερώτηση.

Π.χ. — *Ξέρεις πώς πέρασα χθες;*

Το θαυμαστικό (!)

Όταν θέλουμε να δώσουμε ιδιαίτερη έμφαση στο λόγο (π.χ. για να εκφράσουμε έντονα συναισθήματα).

Τα αποσιωπητικά (...)

Χρησιμοποιούνται για να δείξουν ότι κάτι αποσιωπάται, ότι η φράση δεν ολοκληρώνεται για κάποιο λόγο (π.χ. από ντροπή, συγκίνηση, απειλή, περιφρόνηση κτλ.).

Η παύλα (—)

Χρησιμοποιείται κυρίως στο διάλογο, μπροστά από τα λόγια κάθε προσώπου.

Η διπλή παύλα (- -)

Χρησιμοποιείται για να απομονώσει ένα μέρος του κειμένου όταν η παρεμβολή θεωρείται απαραίτητη.

Η νοηματική και συντακτική σειρά του λόγου συνεχίζεται κανονικά μετά τα όσα περικλείονται στη διπλή παύλα.

Όταν το μέρος που παρεμβάλλεται είναι το τελευταίο τμήμα της περιόδου, τότε σημειώνουμε μόνο την αρχική παύλα και στη θέση της δεύτερης έχουμε την τελεία.

Η παρένθεση ()

Χρησιμοποιείται για να απομονώσει ένα μέρος του κειμένου, που συνιστά στοιχείο επιπρόσθετο και όχι απαραίτητο. Επίσης, σε παρένθεση μπαίνουν συχνά οι παραπομπές.

Τα εισαγωγικά (« »)

Μέσα σε εισαγωγικά συνήθως περικλείονται:

- α) τα λόγια κάποιου, όπως τα είπε ακριβώς,
- β) ρητά, παροιμίες κτλ.,
- γ) λέξεις ή φράσεις που δε χρησιμοποιούνται με το συνηθισμένο τους νόημα ή χρησιμοποιούνται ειρωνικά,
- δ) τίτλοι βιβλίων ή έργων τέχνης, επιγραφές, ονόματα πλοίων, εφημερίδων κτλ., εκτός εάν γράφονται με διαφορετικά στοιχεία από το υπόλοιπο κείμενο.

Όταν σημειώνουμε εισαγωγικά, πρέπει να προσέχουμε τα εξής σε σχέση με τα άλλα σημεία στίξης:

- Όταν στα εισαγωγικά κλείνεται μια ολόκληρη περίοδος, μαζί της κλείνεται και το ερωτηματικό ή το θαυματικό που έχει στο τέλος της.
- Μέσα στα εισαγωγικά, εκτός από τα λόγια κάποιου, μπορούν να κλειστούν, μέσα σε κόμματα, μικρές παρενθετικές φράσεις, που συνήθως είναι απαραίτητες για την κατανόηση.

Π.χ. — *«Μπορείς, του είπε, αν προσπαθήσεις».*

- Τα αποσιωπητικά σημειώνονται μέσα στα εισαγωγικά, ενώ η τελεία, η άνω τελεία και το κόμμα έπειτα από αυτά.
- Το «κτλ.» που προσθέτουμε όταν παραλείπουμε το τέλος του ξένου λόγου που εσωκλείουμε σε εισαγωγικά σημειώνεται έξω από αυτά.

ΤΟ ΚΟΜΜΑ

Το κόμμα μέσα στην πρόταση

Μέσα στην πρόταση το κόμμα δείχνει σταμάτημα του λόγου ανάμεσα σε λέξεις. Με κόμμα χωρίζουμε:

- α) όμοιους όρους της πρότασης (π.χ. υποκείμενα, αντικείμενα, κατηγορούμενα, προσδιορισμούς κτλ.), όταν παρατίθενται ασύνδετοι (δηλαδή χωρίς συνδέσμους ανάμεσα τους).

Π.χ. — *Η Μαρία, ο Γιάννης, ο Πέτρος είναι όλοι συνομήλικοι.*

- β) τα ρήματα μιας περιόδου με το ίδιο υποκείμενο.

Π.χ. — *Ο Γιώργος ήρθε, έφαγε, ήπια, κοιμήθηκε.*

- γ) την κλητική προσφώνηση.

Π.χ. — *Σας παρακαλώ, κύριε Δήμαρχε, να με ακούσετε.*

δ) κάθε λέξη ή φράση πρόσθετη, που θα μπορούσε να παραλειφθεί χωρίς να αλλοιωθεί ουσιαστικά το νόημα, όπως π.χ. την παράθεση και την επεξήγηση.

Π.χ. — *Από μικρή είχα δύο μεγάλες αγάπες, τη μουσική και το χορό.*

ε) κάθε μόριο και κάθε βεβαιωτικό ή αρνητικό επίρρημα όταν μπαίνει στην αρχή της περιόδου για να συνδέσει το λόγο με τα προηγούμενα.

Π.χ. — *Όχι, δεν υπάρχει περίπτωση να δεχτώ την πρότασή σου.*

➤ ΠΡΟΣΟΧΗ! Μέσα στην πρόταση δε χωρίζουμε με κόμμα:

- τους κυρίους όρους ή τις λέξεις που απαρτίζουν λεκτικά σύνολα (π.χ. δε βάζουμε ποτέ κόμμα ανάμεσα σε υποκείμενο/ρήμα/αντικείμενο, ανάμεσα σε πρόθεση και ουσιαστικό, ή ανάμεσα σε ρήμα και επίρρημα κτλ.)·
- τους όμοιους όρους που συνδέονται με σύνδεσμο συμπλεκτικό ή διαχωριστικό (π.χ. με το «και», το «ή» κτλ.)·
- μια σειρά επιθετικών προσδιορισμών, όταν το τελευταίο επίθετο σχηματίζει με το ουσιαστικό ονομαστικό σύνολο (π.χ. *Μας κέρασε παλιό κόκκινο κρασί*).

Το κόμμα μέσα στην περίοδο

Μέσα στην περίοδο το κόμμα δείχνει σταμάτημα του λόγου ανάμεσα σε προτάσεις. Με κόμμα χωρίζουμε: α) τις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις (χρονικές, τελικές, αιτιολογικές, υποθετικές, εναντιωματικές, συμπερασματικές).

β) τις προτάσεις που αρχίζουν με το «χωρίς να», κυρίως όταν είναι μεγάλες ή όταν προηγούνται μέσα στην περίοδο.

Π.χ. — *Χωρίς να το θέλω, στενοχώρησα τον καλύτερο μου φίλο.*

γ) τις προσθετικές αναφορικές προτάσεις, δηλαδή όσες δεν είναι απαραίτητο συμπλήρωμα της πρότασης που προσδιορίζουν.

Π.χ. — *Ο Αμερικανός ζωγράφος Τζ. Πόλοκ, ο οποίος ζούσε στη Νέα Υόρκη, επινόησε νέες ζωγραφικές τεχνικές.*

δ) τις λεγόμενες μετοχικές προτάσεις, όταν είναι πολύ μεγάλες ή έχουν θέση επεξήγησης.

Π.χ. — *Διορθώνοντας και βελτιώνοντας συνεχώς την αρχική μου ιδέα, κατάφερα τελικά να ολοκληρώσω αυτό το μεγάλο έργο.*

ε) λέξεις ή φράσεις παρενθετικές που δεν ανήκουν στον ευθύ λόγο ο οποίος βρίσκεται μέσα σε εισαγωγικά.

Π.χ. — *«Πέρασε, μου είπε ο Πέτρος, αύριο το πρωί από το σπίτι».*

στ) όλες τις ισοδύναμες προτάσεις, κύριες ή δευτερεύουσες, όταν παρατίθενται ασύνδετες (χωρίς συνδέσμους).

Π.χ. — *Οι περισσότεροι ζωγράφοι του 20ού αιώνα αμφισβήτησαν τους κανόνες της τέχνης τους,*

τους υπονόμεισαν, τους πολέμησαν, τους κατάργησαν.

➤ Προσοχή! Μέσα στην περίοδο χωρίζουμε με κόμμα:

- τις ονοματικές δευτερεύουσες προτάσεις (ειδικές, ενδοιαστικές, πλάγιες ερωτηματικές, βολητικές), επειδή έχουν ρόλο υποκειμένου, αντικειμένου κτλ., καθώς και τις τελικές προτάσεις που εισάγονται με το «να».

- τις προσδιοριστικές αναφορικές προτάσεις που είναι απαραίτητο συμπλήρωμα του λόγου.

Π.χ. — *Ο Πικάσο επινόησε νέες τεχνικές πο έμελλαν να αλλάξουν ριζικά την τέχνη της ζωγραφικής.*

- τις προτάσεις που εισάγονται με το «παρά» κα. λειτουργούν ως β' όρος σύγκρισης (εκτός αν εί ναι πολύ μεγάλες).

Π.χ. — *Καλύτερα τώρα παρά αργότερα.*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να συμπληρώσετε τα σημεία στίξης στις παρακάτω φράσεις.

α) Για τους ρομαντικούς το ωραίο δεν είναι αιώνιο αλλά συγκυριακό δεν πρέπει να αναζητείται στη φύση εκτός μόνον όταν είναι φόντο ή σκηνικό των ανθρώπινων γεγονότων αλλά στην κοινωνία

β) Ο Μποντλέρ θαυμάζει αμερόληπτα τον ηθικό ζήλο την αυστηρή κοινωνική πολεμική του Ντομιέ παρ' όλο που δε συμεριζεται τις πολιτικές το απόψεις Αλλά τότε γιατί δεν καταλαβαίνει τη ζωγραφική του Μανέ του οποίου υπήρξε και προσωπικός φίλος

γ) Δεν είναι αλήθεια ότι οι ιμπρεσιονιστές απασχολημένοι με πρόβλημα καθαρά οπτικά δεν είχαν κοινοσικά ενδιαφέροντα Βέβαια δεν απέκτησαν ποτέ ενιαία πολιτική γραμμή ωστόσο έχοντας δεσμευτεί να καθορίσουν τι ήταν η ζωγραφική από μόνη της ήθελαν να καθορίσουν και το λόγο ύπαρξης της στην κοινωνία της εποχής

δ) Ανάμεσα στο 1869 και το 1874 ο Μονέ και ο Ρενουάρ δουλεύουν συχνά μαζί στις όχθες του Σηκουάνα στο ύπαιθρο αποφασισμένοι να τελειώνουν μια για πάντα με όλους τους κανόνες του εργαστηρίου σύνθεση προοπτική ιστορικό θέμα

ε) Το έργο Μια Κυριακή του καλοκαιριού στην Γκραν Ζατ 1884 1886 ο δεύτερος μεγάλος καμβάς του Σερά δείχνει καθαρά την τεχνική και τους στόχους του Ο Σερά εργάζεται πάνω στη θεματική των ιμπρεσιονιστών μέρα ηλιόλουστη μέρα αναψυχής στις όχθες του Σηκουάνα Αλλά η επεξεργασία του είναι εντελώς διαφορετική καμιά στιγμιαία νότα ζωής καμιά ξαφνική αίσθηση κανένα παιχνίδισμα

στ) Αν η τέχνη πρέπει να επενεργεί στην ψυχή εκείνου που τη δέχεται ο πίνακας δεν είναι πια το αποτέλεσμα μιας γνήσιας διανοητικής έρευνας όπως τον θεωρούσαν οι ιμπρεσιονιστές είναι

επικοινωνία μήνυμα

ζ) Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι ο Βαν Γκογκ έμαθε τα πάντα από τους ιμπρεσιονιστές ως προς την αλληλεπίδραση των χρωμάτων όμως αυτή η αλληλεπίδραση δεν τον ενδιέφερε ως οπτική αρμονία αλλά ως συσχετισμός δυνάμεων έλξης έντασης απώθησης στο εσωτερικό του πίνακα

η) Όταν φτάνει στο Παρίσι το 1906 ο Μοντιλιάνι καταλαβαίνει αμέσως ότι η γέννηση όλης της μοντέρνας τέχνης ανάγεται στον Σεζάν Αφοσιώνεται αρχικά στη γλυπτική γρήγορα όμως αντιλαμβάνεται ότι η καταλληλότερη ύλη για τις πλαστικές του αναζητήσεις είναι το χρώμα

θ) Με τον Τζάκσον Πόλοκ η αμερικανική ζωγραφική δράσης ανεβάζει τους τόνους αγγίζοντας το πιο ψηλό σημείο της ιστορικής παρακμής της είναι το έσχατο σημείο της κρίσης πέρα από το οποίο δεν μπορεί να υπάρχει παρά η σιωπή η ακινησία ο θάνατος

ι) Μαθητής και μετά δάσκαλος στη σχολή του Μπάουχαους 1920 1933 μετανάστης αργότερα στις ΗΠΑ ο Άλμπερτ 1888 1976 δεν αποσύνδεσε ποτέ την αυστηρή ζωγραφική έρευνα από τη μέθοδο και την πρακτική της διδασκαλίας

2. Να συμπληρώσετε τα σημεία στίξης στο κείμενο που ακολουθεί.

Από πλευράς αριθμών το σκάκι είναι ένα εντυπωσιακό παιχνίδι Αρκεί να αναφέρουμε ότι οι πρώτες δέκα κινήσεις μιας παρτίδας μπορούν να παιχτούν με 170.000 δισεκατομμύρια δισεκατομμυρίων διαφορετικούς τρόπους Δεν είναι και λίγοι Από την άλλη πλευρά οι υπολογιστικές μηχανές δε γνώρισαν ουσιαστική πρόοδο και η υπολογιστική ισχύς τους δεν αυξήθηκε τόσο ώστε να μπορούν να παίξουν σωστά μια παρτίδα σκάκι, παρά μόνο στον εικοστό αιώνα Ωστόσο το 1968 ένας παγκόσμιος γκραν μαιτρ ο Σκοτσέζος Ντέιβιντ Λέβι μπορούσε ακόμα να τολμήσει να στοιχηματίσει ένα μεγάλο ποσό χωρίς να γελοιοποιηθεί ότι θα νικούσε την καλύτερη μηχανή έπειτα από μια δεκαετία Και πράγματι το 1978 νίκησε το Chess 4.6 με σκορ 3,5 1,5

Από εκεί και πέρα όμως η πρόοδος υπήρξε ιλιγγιώδης Οι υπολογιστικές μηχανές ονομάστηκαν πλέον υπολογιστές Η μνήμη τους τους έδινε τη δυνατότητα να αναπαράγουν τις στρατηγικές των μεγαλύτερων μαιτρ Υπολόγιζαν όλο και πιο γρήγορα έπαιζαν καλύτερα αντιδρούσαν όλο και πιο έξυπνα στα παραπλανητικά κόλπα της ανθρώπινης φαντασίας Με σαφώς προκλητικό πνεύμα ο Γκ. Κασπάροφ παγκόσμιος πρωταθλητής και μεγαλοφυής σκακιστής δήλωσε το 1990 Κανένας υπολογιστής δε θα με κερδίσει Οι άνθρωποι της πληροφορικής εξέλαβαν τα λόγια του ως πρόκληση σχεδόν ως νβρι Η μεγαλύτερη εταιρεία στο χώρο η IBM χρηματοδότησε αμέσως τους σχεδιαστές του Deep Thought μιας μηχανής που ήταν ήδη εξαιρετικά ισχυρή Αυτοί έφτιαξαν τον Deep Blue και προκάλεσαν τον Κασπάροφ το 1996

Ο Deep Blue ήταν τεράστιος δύο μέτρα ύψος, 256 επεξεργαστές 8 αποκλειστικά για το

σκάκι συνδεδεμένοι ο καθένας με 32 άλλους επεξεργαστές που προορίζονταν για τους υπολογισμούς Ήταν σε θέση να αξιολογεί 200.000.000 πιθανές κινήσεις το δευτερόλεπτο δηλαδή να παρέχει μια εξαντλητική ανάλυση για τις επόμενες επτά κινήσεις Ο Κασπάροφ νίκησε 4 2

Την επόμενη χρονιά τον Ιούνιο του 1997 η ίδια ομάδα ζήτησε τη ρεβάνς Ο Deep Blue είχε στο μεταξύ γίνει Deeper Blue Ο αγώνας ήταν σκληρός αλλά η μηχανή επικράτησε με σκορ 3,5 2,5 Είπαν τότε ότι ο Κασπάροφ προτίμησε να κρατήσει τις τελευταίες του επινοήσεις για το Παγκόσμιο Πρωτάθλημα που θα λάμβανε χώρα λίγους μήνες αργότερα εν ολίγοις νίκησε με πλάγιο τρόπο την ανόητη παντοδυναμία της μηχανής με την πιο παλιά ανθρώπινη στρατηγική την πανουργία Χρησιμοποιώντας την ευφυΐα του σε ένα ευρύτερο πεδίο από αυτό του καθαρού παιχνιδιού απέδειξε την ανωτερότητα του

Ωστόσο στο επίπεδο του παιχνιδιού ήταν δύσκολο να μη δει πια κανείς ότι το σκάκι είναι στην ουσία ένα σύστημα συνδυασμών βέβαια αρκετά εκτενών ώστε να είναι απερίοριστοι για το ανθρώπινο πνεύμα και ότι εν πάση περιπτώσει επρόκειτο για υπολογισμούς που κάποτε θα μπορούσαν ίσως να εξαντληθούν Αυτό δεν έφερε επανάσταση στον τρόπο σκέψης μας και ο αριθμός των σκακιστών δε μειώθηκε απλώς σήμερα γνωρίζουμε ότι η φαντασία μας και τελικά η ελευθερία μας υπάρχουν μόνο και μόνο εξαιτίας των ορίων της ευφυΐας μας

(διασκευή από το μυθιστόρημα του Eric Fesneau, *La profodeur factice des echecs*)

3. Να συμπληρώσετε τα σημεία στίξης στο κείμενο που ακολουθεί.

Ο Πικάσο έμεινε στην πόλη Ρουαγιάν μέχρι τη γερμανική εισβολή και κατοχή της Γαλλίας το καλοκαίρι του 1940 Έπειτα παρά τις προτάσεις να καταφύγει στο εξωτερικό επέστρεψε στο Παρίσι και έζησε στην πρωτεύουσα σε όλη τη διάρκεια της κατοχής παραμένοντας εχθρικός απέναντι στους κατακτητές Κάποτε όταν ένας Γερμανός αξιωματικός είδε μια φωτογραφία της Γκονέρνικα σελ. 60 στο ατελιέ του ρώτησε Εσείς το κάνατε αυτό Ο Πικάσο απάντησε Όχι εσείς το κάνατε Στη διάρκεια του πολέμου η τέχνη του δεν ήταν αποκάλυπτα πολιτική ωστόσο μπορεί κανείς να νιώσει την αποπνικτική της ατμόσφαιρα ως σήμερα Η Αυγή συνδυάζει αρκετά περίεργα το παραδοσιακά ευχάριστο θέμα μιας γυναίκας που της κάνουν σερενάτα με μια ξεχωριστή αίσθηση ζόφου και κλειστοφοβίας Ούτε το μαντολίνο ούτε ο οργανοπαίκτης γεμάτος οξείες γωνίες ούτε η γυμνή γυναίκα που θυμίζει κρέας στον πάγκο του χασάπη είναι χαρούμενες φιγούρες Μετά την απελευθέρωση ο Πικάσο επέστρεψε στο ύφος της Γκονέρνικα για να καταγράψει τον αντίκτυπο των στρατοπέδων θανάτου των Ναζί στο Οστεοφυλάκιο 1944-1945

(Nathaniel Harris, *Η ζωή και το έργο τον Πικάσο*, διασκευή)

4. Στις παρακάτω περιόδους να βάλετε κόμμα όπου χρειάζεται:

α) Το έργο είναι μια συμβολική έκφραση της σημερινής ιστορικής αγωνίας.

- β) Ο έναρθρος λόγος το κυριότερο μέσο έκφρασης των σκέψεων και των συναισθημάτων αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο του ανθρώπου.
- γ) Χαρακτηριστικά της εποχής μας είναι το άγχος η έντασης γρήγορος ρυθμός της ζωής.
- δ) Η θάλασσα ερχόταν προς το μέρος τους μ' ένα γρήγορο μικρό κυματάκι.
- ε) Κι έπειτα άρχισαν να πέφτουν βροχή τα φιλιά τα δάκρυα τ' αγκαλιάσματα...
- στ) Κάθε τόσο τους αγκάλιαζε τους χαίδευε, τους παρηγορούσε.
- ζ) Όλοι μαζί ήπιαμε άσπρο παλιό κρασί.
- θ) Η διαφήμιση επιδιώκει να επιβάλει οποιοδήποτε προϊόν με δυο κυρίως τρόπους ερεθίζοντας την απληστία μας και ξυπνώντας τη ματαιοδοξία μας.
- ι) Ο άνθρωπος της εποχής μας θύμα της καταναλωτικής κοινωνίας είναι υποχρεωμένος να ανανεώνει τα έπιπλά του τα σκεύη την ενδυμασία του να αλλάζει τρόπο ζωής.
- ια) Προχωρούσε με αργά βαριά κουρασμένα βήματα.
- ιβ) Προχθές συνάντησα έναν παλιό μου φίλο τον Πέτρο.
- ιγ) Πήρα το γράμμα σου αγαπητέ μου φίλε και χαίρομαι που είσαι καλά.

5. Να χωρίσετε με κόμμα τις παρακάτω μετοχικές προτάσεις, όπου χρειάζεται.

- α) Περνάει τη μέρα του διαβάζοντας.
- β) Κρατώντας στο ένα χέρι τη βαλίτσα και στο άλλο ένα μπουκέτο με πολύχρωμα λουλούδια έτρεξε προς το μέρος της.
- γ) Από τότε που ήταν μικρός έτσι αντιμετώπιζε τους φίλους του συμπάσχοντας και βοηθώντας τους.
- δ) Αντιμετώπιζε τις δυσκολίες παλεύοντας και μοχθώντας.
- ε) Θέλοντας και μη θα συμφωνήσει μαζί μας.

6. Να βάλετε κόμμα, όπου χρειάζεται, στις παρακάτω προτάσεις που περιέχουν επιρρήματα.

- α) Ναι θα έρθω οπωσδήποτε.
- β) Όχι δεν πρόκειται να φύγω.
- γ) Εκεί με βρήκε καθισμένο ο Γιάννης.
- δ) Καλά θα τα πούμε μιαν άλλη φορά.
- ε) Τέλος είναι πλάνη να υποστηρίζουμε πως ο τεχνικός πολιτισμός δεν καλυτέρευσε τη ζωή μας.
- στ) Επομένως είναι δύσκολο να προβάλει κανείς οποιαδήποτε αντίρρηση.
- ζ) Τότε δεν υπάρχει πρόβλημα.
- η) Έτσι κανένας δε δυσαρεστήθηκε.
- θ) Έτσι του μίλησε και έφυγε γρήγορα.

- ι) Αντίθετα η ισχυρογνωμοσύνη μπορεί να έχει δυσάρεστα αποτελέσματα.
- ια) Καλά του τα είπες για να καταλάβει ότι δεν έπρεπε να φερθεί αδιάκριτα.

7. Να χωρίσετε με κόμμα τις παρακάτω προτάσεις, όπου χρειάζεται:

- α) Τον ρώτησα γιατί δεν ήρθε.
- β) Αμφιβάλλω αν έχει διάθεση να προσφέρει.
- γ) Φοβούμαι μήπως σου κάνουν κακό.
- δ) Πρέπει να εξετάσουμε ποιος έδωσε τις πληροφορίες.
- ε) Ένα μόνο σου λέω να προσέχεις αυτόν τον άνθρωπο.
- στ) Για να προκόψεις στη ζωή πρέπει να μάθεις να δουλεύεις να είσαι υπεύθυνος να μην απογοητεύεσαι.
- ζ) Με ειδοποίησαν ότι ο αδελφός μου πέτυχε στο διαγωνισμό.
- η) Του έστειλα ένα ευχάριστο μήνυμα,ότι ο αδελφός του πέτυχε στις εξετάσεις.
- θ) Ένας φόβος με βασανίζει μήπως θελήσουν να σου κάνουν κακό.
- ι) Αν νομίζεις πως αυτο θα σε βλαψει,μην το κάνεις.
- ια) Έκανα ό,τι μπορούσα για να σε σώσω.
- ιβ) Είναι τόσο πρόσχαρος που τον θέλουν όλοι στην παρέα τους.
- ιγ) Όταν γύρισα σπίτι ήταν ήδη αργά.
- ιδ) Δεν ξέρω ποιος είπε ότι θα φύγω μόλις γυρίσεις.
- ιε) Απάντησέ μου σε λίγη ώρα αν θα έρθεις μαζί μας.
- ιστ) Για την ώρα μην αντιδράσεις αν σου επιτεθεξκαι βλέπεις ύστερα τι πρέπει να κάνεις.
- ιζ) Μολονότι τον βοήθησα τόσες φορές δεν αναγνώρισε τις θυσίες μου.
- ιη) Όπως βλέπεις κανείς δεν είναι πρόθυμος να αναλάβει την ευθύνη.
- ιθ) Όλη μου τη ζωή είπε η μάνα μας ήρεμα και σοβαρά τη θυσίασα για τα παιδιά μου.
- κ) Ο δογματικός επειδή δεν αισθάνεται την παραμικρή αμφιβολία για όσα υποστηρίζει γίνεται ο ίδιος θύμα της ακαμψίας του.
- κα) Χωρίς να το καταλάβω έχασα τον έλεγχο του αυτοκινήτου .
- κβ) Ήρθα γιανά σε βοηθήσω.

ΣΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Οι προτάσεις παρουσιάζονται στο λόγο με τρεις τρόπους:

ΑΣΥΝΔΕΤΟ ΣΧΗΜΑ

όμοιες προτάσεις τοποθετούνται η μια δίπλα στην άλλη χωρίς κανένα σύνδεσμο και χωρίζονται με κόμμα. Η απλή αυτή παράθεση των προτάσεων ονομάζεται ασύνδετο σχήμα και δίνει στο λόγο ένταση, γοργότητα, ζωηρότητα.

Π.χ. Η βροχή σταμάτησε, ο ήλιος φάνηκε στον ουρανό.

ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ

σύνδεση κατά την οποία όμοιες προτάσεις συνδέονται μεταξύ τους με παρατακτικούς συνδέσμους. Κατά τη σύνδεση αυτή οι προτάσεις παρατίθενται, τοποθετούνται η μία δίπλα στην άλλη χωρίς να εξαρτάται η μια από την άλλη.

Π.χ. Τελείωσα νωρίς τη δουλειά και ξεκουράζομαι.

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ

σύνδεση κατά την οποία η δευτερεύουσα πρόταση υποτάσσεται σε μια άλλη πρόταση. Στη υποτακτική σύνδεση οι προτάσεις που συνδέονται είναι ανόμοιες, συνήθως μια κύρια και μια δευτερεύουσα.

Π.χ. Πάει στην αγορά για να αγοράσει τρόφιμα.

ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Συμπλεκτική παράταξη

οι προτάσεις συνδέονται με συμπλεκτικούς συνδέσμους.
Η πρόταση που ακολουθεί συμπληρώνει νοηματικά την προηγούμενη.

καταφατική

σύνδεσμος *και*

π.χ. Ντύθηκε **και** έφυγε.

αποφατική

με σύνδεσμούς *δεν... και δεν, ούτε ... ούτε, μήτε να... μήτε να*

Π.χ. Είναι πολύ στενοχωρημένος, **ούτε** μιλάει **ούτε** γελάει

Αντιθετική παράταξη

οι προτάσεις συνδέονται με αντιθετικούς συνδέσμους ή λέξεις που χρησιμοποιούνται ως αντιθετικοί σύνδεσμοι. Το περιεχόμενο της πρότασης που ακολουθεί αντιπαρατίθεται ή αποτελεί αντίθεση προς το περιεχόμενο της πρότασης που προηγείται.

απλή

αλλά, μα, όμως, παρά, μόνο, ωστόσο, εντούτοις, μάλιστα, μολαταυτά

π.χ. Θύμωσε πολύ, **αλλά** δεν είπε τίποτα

επιδοτική

το δεύτερο από τα δύο συνδεόμενα μέρη παριστάνεται ως σπουδαιότερο από το πρώτο.
Σύνδεσμοι: *όχι μόνο...αλλά και, και όχι μόνο δε(ν) ... μα ούτε*

π.χ. Όχι μόνο αργεί στη δουλειά, **αλλά** και δημιουργεί προβλήματα.

Διαχωριστική παράταξη

οι προτάσεις συνδέονται με διαχωριστικούς συνδέσμους ή, είτε ή με λέξεις στη θέση συνδέσμων.

π.χ. **Είτε** φύγεις, **είτε** μείνεις, εμείς καλά θα περάσουμε.

θέλεις επειδή ντρεπόταν, θέλες επειδή φοβόταν, δεν είπε τίποτε.

Συμπερασματική παράταξη

οι προτάσεις συνδέονται με παρατακτικούς συμπερασματικούς συνδέσμους ή άλλες λέξεις που χρησιμοποιούνται ως συμπερασματικοί σύνδεσμοι: *λοιπόν, ώστε, άρα, επομένως, τώρα, τότε, έπειτα, ύστερα, γι'αυτό*. Η πρόταση που ακολουθεί αποτελεί συμπέρασμα για το περιεχόμενο της πρότασης που προηγείται.

π.χ. Δεν πρόλαβα το λεωφορείο, **επομένως** θα πάω με τα πόδια.

ΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

	Εισάγονται με	Εκφέρονται με	Εξαρτώνται από	Συντακτική θέση
Ειδικές	Ότι, πως, που, (σπάνια) να, και	οριστική, δυνητική οριστική, πιθανολογική οριστική άρνηση: δε(ν)	λεκτικά, δεικτικά, αισθητικά, γνωστικά, δοξαστικά ρήματα	αντικείμενο
			απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις	υποκείμενο
			ουσιαστικά, δεικτικές ή αόριστες αντωνυμίες	επεξήγηση
<i>Π.χ. Αισθάνθηκε ότι ήταν ανεπιθύμητος στην παρέα.</i>				
Βουλητικές	Να, (σπάνια) και	υποτακτική, οριστική παρατατικού, οριστική ιστορικού χρόνου άρνηση: μη(ν)	βουλητικά, κελευστικά, κωλυτικά, δυνητικά, αισθητικά, γνωστικά ρήματα	αντικείμενο
			απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις,	υποκείμενο
			ουσιαστικά ή επίθετα, δεικτικές ή αόριστες αντωνυμίες	επεξήγηση
			τις προθέσεις <i>αντί, δίχως,</i> <i>χωρίς, ίσαμε, από, με, σε,</i>	εμπρόθετος προσδιορισμός
<i>Π.χ. Απαγορεύεται να μιλάτε μεταξύ σας.</i>				
Ενδοιαστικές	Μήπως, μη(ν), μήπως δε(ν), μη δε(ν), (σπάνια) να μη(ν), και	υποτακτική, οριστική, δυνητική οριστική	ρήματα ή περιφράσεις που δηλώνουν φόβο, ανησυχία, προφύλαξη	αντικείμενο
			ουσιαστικά, δεικτικές ή αόριστες αντωνυμίες	επεξήγηση
<i>Π.χ. Φοβάμαι μήπως αποτύχω. Ανησυχώ μήπως δεν έρθει στην ώρα του.</i>				

Πλάγιες ερωτηματικές	Αν, μήπως (ολικής άγνοιας)	οριστική, δυνητική οριστική	ρήματα ή περιφράσεις που δηλώνουν ερώτηση, απορία, αμφιβολία, γνώση, αίσθηση, σκέψη κ.ά.	αντικείμενο
	ερωτηματικές αντωνυμίες, ερωτηματικά επιρρήματα (μερικής άγνοιας)	απορηματική υποτακ-τική άρνηση: μη(ν)	απρόσωπες εκφράσεις ουσιαστικά, δεικτικές ή αόριστες αντωνυμίες	υποκείμενο επεξήγηση

Π.χ. Είναι παράξενο πώς σκέφτεται. Αμφιβάλλω αν θα τα καταφέρεις.

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ορισμός: Πρόκειται για τη μία εκ των δύο κατηγοριών δευτερευουσών προτάσεων (η άλλη είναι οι ονοματικές), οι οποίες προσδιορίζουν κυρίως το ρήμα μιας πρότασης ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί και δηλώνουν: αιτία, σκοπό, αποτέλεσμα (ή συμπέρασμα), προϋπόθεση, εναντίωση ή και παραχώρηση, χρόνο. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν επίσης και οι αναφορικές επιρρηματικές προτάσεις, οι οποίες δηλώνουν ποικίλες επιρρηματικές σχέσεις.

Ταξινόμηση - Κατηγοριοποίηση:

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	-ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ -ΤΕΛΙΚΕΣ -ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ -ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ -ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΕΣ -ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΕΣ -ΧΡΟΝΙΚΕΣ -ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ		-τόπου -χρόνου -τρόπου -ποσού -συμφωνίας -εναντίωσης -παραχώρησης -παρομοίωσης
---	--	--	---

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	ΤΡΟΠΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	ΕΚΦΟΡΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ	γιατί, επειδή, αφού, καθώς, μια και, μια που, σαν..., που, για να, και κ.λπ.	οριστική, δυνητική οριστική, πιθανολογική οριστική	Επεσε σε κατάθλιψη, γιατί απέτυχε στις εξετάσεις.
ΤΕΛΙΚΕΣ	για να, να	υποτακτική, οριστική παρατατικού	Επιστράτευσε όλες τις δυνάμεις του, για να δείξει τον καλύτερο εαυτό τον.
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ	ώστε, που, να, ώστε να, που να, για να, και	οριστική (απλή - δυνητική - πιθανολογική), υποτακτική	Το φαγητό ήταν τόσο άνοστο, που δεν το άγγιξε κανείς.
ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ	αν, εάν, σαν, άμα, να	οριστική, υποτακτική	Αν με πίστευες λιγάκι, θα 'ταν όλα αληθινά...
ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΕΣ	αν και, ενώ, μολονότι, μ'όλο που, και που, πο,υ, και ας, ας κλπ.	οριστική	Μολονότι δεν έχει ακόμη σταθερή εργασία, είναι αισιόδοξος για το μέλλον.
ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΕΣ	και αν, και να, και,, να, που να, να, ας... και	οριστική παρελθοντικού χρόνου, υποτακτική	Ακόμα και να με πληρώνουν, δε μετέχω σ' αυτή την εκδήλωση.
ΧΡΟΝΙΚΕΣ	όταν, σαν, ενώ, καθώς, αφού, αφότου, πριν (να), μόλις, προτού, ώσπου, ωσότου, όσο που, όποτε, άμα, όσο, ότι, εκεί που, όσο που να, έως ότου να, κάθε που κλπ.	οριστική, δυνητική οριστική, υποτακτική	Πριν (να) σβήσουν όλα τ' άστρα, εξεπόρτισε...
ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ	αναφορικά επιρρήματα, αναφορικοί επιρρηματικοί προσδιορισμοί, πχ: όπου, που, όπως, όσο, όσο, καθώς, σαν, ωσάν κ.λπ.	οριστική (απλή - πιθανολογική - δυνητική), ευχετική οριστική ή υποτακτική, υποτακτική	Θα ο' ακολουθώ όπου θα πηγαίνεις.

ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΑΠΟ ΕΥΘΥ ΣΕ ΠΛΑΓΙΟ ΛΟΓΟ

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ		ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ	
Ακούμε τα λόγια όπως ειπώθηκαν, χωρίς εξάρτηση από άλλα ρήματα.		Εξάρτηση από ρήματα: λεκτικά, ερωτηματικά, γνωστικά, αισθητικά, δοξαστικά.	
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ			
Κύρια πρόταση κρίσεως	→	Δευτερεύουσα ειδική πρόταση	
Κύρια πρόταση επιθυμίας	→	Δευτερεύουσα βουλευτική πρόταση	
Ευθεία ερώτηση	→	Δευτερεύουσα ειδική πρόταση	
Δευτερεύουσα πρόταση	→	Δευτερεύουσα πρόταση	
ΧΡΟΝΟΙ (όταν το ρήμα εξάρτησης είναι σε παρελθοντικό χρόνο)			
Ενεστώτας	→	Παρατατικός ή αόριστος	
Παρακείμενος	→	Παρακείμενος ή υπερσυντέλικος	
Μέλλοντας	→	Μέλλοντας ή «θα + παρατατικός»	
Αόριστος	→	Αόριστος ή υπερσυντέλικος	
Παρατατικός	→	Παρατατικός	
Υπερσυντέλικος	→	Υπερσυντέλικος	
ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ - ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ (ανάλογα με το νόημα)			
	<i>τώρα</i>	<i>τότε</i>	
	<i>εδώ</i>	<i>εκεί</i>	
	<i>σήμερα</i>	<i>εκείνη τη μέρα</i>	
	<i>χθες</i>	<i>την προηγούμενη μέρα</i>	
	<i>αύριο</i>	<i>την επόμενη μέρα</i>	
	<i>αυτός</i>	<i>εκείνος</i>	

Список використаних джерел

1. Παπαναστασίου Γ. Εφαρμοσμένη γραμματική της δημοτικής και συντακτικό. Α' και Β' τόμοι.- Αθήνα, 2001.
2. Συντακτικό της Νέας Ελληνικής (βοήθημα για το δάσκαλο). – Αθήνα: οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων, 1995.
3. Γ. Ρεπούσης. Οι βασικές δομές του συντακτικού της νέας ελληνικής γλώσσας. – Αθήνα, 2001.
4. Σ. Καντάς, Γ. Μπασλής. Ασκήσεις συντακτικού νεοελληνικής γλώσσας (δημοτικής). – Αθήνα: Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, 2000.
5. ΑΠΘ. Νεοελληνική γραμματική της δημοτικής.- Θεσσαλονίκη, 1993.
6. Αρβανιτάκης Κ. Επικοινωνήστε ελληνικά. 2,3 τόμοι.- Αθήνα, 2003.
7. Κυριακίδη. Χρηστική ΝΕ γραμματική.- Αθήνα, 2003.
8. Μπαλιατσάς Β., Π. Γραμματική της ΝΕ.- Αθήνα, 2001.
9. Νεοελληνική γλώσσα για το γυμνάσιο. Α',Β',Γ' τεύχη.- Αθήνα, 2001.
10. Παπαγοπούλου Ε., Χατζηπαναγιωτίδη Α. Ελληνικά για προχωρημένους. - Θεσ-νίκη, 2001.
11. Ε. Δεμιρη-Προδρομίδου, Ρ. Καμαριανού-Βασιλείου. Νέα Ελληνικά γιαμετανάστες. Β'Επίπεδο, 2002. '395 σ.
12. Γιάννη Β.Παπαναστασίου. Εφαρμοσμένη Γραμματική και Συντακτικό. Τόμος Α'. – Αθήνα, 2002. – 288 σ.
13. Γιάννη Β.Παπαναστασίου. Εφαρμοσμένη Γραμματική και Συντακτικό. Τόμος Β'. – Αθήνα, 2002. – 288 σ.
14. Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο. Γλωσσικές ασκήσεις. Επιμέλεια: Αναστασία Καρέτζου. – Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλα, 2001. – 312 σ.
15. Νεοελληνική γλώσσα για το Γυμνάσιο. Τεύχος Α'. – Π. Κάνδρος, Ε.Λανάρης, Α.Μουμτζάκης κ.α.. – Αθήνα, 1993. – 360 σ.
16. Νεοελληνική γλώσσα για το Γυμνάσιο. Τεύχος Β'. – Π. Κάνδρος, Ε.Λανάρης, Α.Μουμτζάκης κ.α.. – Αθήνα, 1993. – 302 σ.
17. Σπύρου Κάντα, Γιάννη Μπασλή. Ασκήσεις συντακτικού Νεοελληνικής γλώσσας (δημοτικής). – Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 1982. – 148 σ.
18. Συντακτικό της Νέας Ελληνικής. Α', Β' και Γ' Γυμνασίου. – Αθήνα, 2008. –192 σ.

